

Joan REQUESENS I PIQUER

LA GLOSSA AL CANT DE LA SIBIL·LA
D'ANTONI CANALS

A la meua filla Maria Alba

Fou l'any 1875 quan Manuel de Bofarull edità la troballa d'un poema tret del manuscrit de Pere Miquel Carbonell conservat a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona. Eren uns versos atribuïts al dominicà Antoni Canals, nascut a València a mitjan segle XIV i que en el seu anar i venir com a estudiant de teologia passà per Manresa, Lleida i Barcelona entre les ciutats del Principat. Al llarg de més d'un segle s'ha parlat d'aquest poema, ça i lla, de manera expressa, de passada, dubtant de l'autoria de Canals, reproduint-lo d'una forma o altra, ortogràficament parlant.

Pel febrer del 2000, dedicat a la descripció de manuscrits montserratins del s. XVI, vaig topat amb un poema anònim, però que no era altre que una variant d'aquell copiat per Carbonell a finals del s. XV. La primera notícia d'aquest text montserratí l'havia donada Dom Josep Massot i Muntaner l'any 1962.¹ Aleshores pensà retornar sobre ell, però avui l'ha deixat a les meves mans. Gràcies.

Les pàgines següents reprendran, doncs, el que és avui el doble text d'un poema medieval català. Caldrà veure què n'han dit, del copiat en el manuscrit gironí, els estudiosos d'aquest segle llarg. Després faré l'edició crítica de les dues versions, les confrontaré, m'encararé amb la seva autoria i esbossaré, finalment, el comentari al seu contingut en relació a la seva font inspiradora, el *Cant de la Sibil·la*, que Carbonell igualment copià dos folis més endavant i jo també edito.

Què se n'ha dit durant cent anys

Manuel de Bofarull el presentava com una part del contingut de «unos apuntes que tomé en el Archivo de la Catedral de Gerona cuando a él recurrió

---

1. Cf. JOSEP MASSOT I MUNTANER, *Notes sobre la supervivència del teatre català antic*, dins «Estudis Romànics», XI (1962), 38.

para completar la Colección de Opúsculos inéditos del Cronista Catalán Pedro Miguel Carbonell», trets del manuscrit intítulat *Adversaria*.²

Qui primer en parlà fou Manuel Milà i Fontanals poc després de 1880 quan estudià els orígens del teatre català i va dedicar un apartat al *Cant de la Sibila*, en unes ,adiciones' un cop redactat l'estudi. Hi escriu que és cosa oportuna de tenir presents «las *Cobles del judici* de Fr. Antoni Canals, notable escritor catalán del s. XV, publicadas por nuestro archivero D. Manuel de Bofarull [...]. Estas *cobles*, aunque de carácter más individual y escritas en otro metro, fueron principalmente inspiradas por nuestro *Canto de la Sibila*, según se ve en varias expresiones y en el tema que corresponde al estribillo: *Al jorn*, etc.»³

L'any 1915, J. Ribelles Comín les editava per segona vegada -«como solamente son trece coblas las copiamos íntegras»- seguides de la font d'on les treu, l'edició primera de Bofarull, i el comentari següent: «El tema de las precedentes coblas es de cuatro versos, y las coblas, de ocho, excepto la última, que es de nueve, mezclándose enteros y quebrados. Sin embargo, el señor Milà y Fontanals todas las hace de ocho versos, sin haber advertido que la última cobra consta de nueve. Este mismo autor dice que estas coblas, aunque de carácter más individual y escritas en otro metro, fueron principalmente inspiradas por el *Canto de la Sibila*, según se ve en varias expresiones y en el lema que corresponde al estribillo: *Al jorn*, etc.»⁴

En una obra sense any d'estampació, Ernest Moliné i Brasés seleccionava aquest poema adaptant-lo ortogràficament i sense cap comentari.⁵

Per tercera volta, en 1932, Jaume Massó i Torrents en parla: «única obra poètica coneguda de l'autor. Són inspirades en les divulgades [*Cant de la Sibila*], però escrites en una forma mètrica que recorda remotament la codolada i que no poden cantar-se; ni l'embolicat renaixentista que les escriví s'ho havia proposat. Són una imitació sàvia del Cant de la Sibila que En Milà descriu ràpidament servint-se, no del ms. d'En Pere Miquel Carbonell, sinó de les poesies catalanes publicades per En Manuel de Bofarull».⁶

Tres anys després ho feia Martí de Riquer en la *Notícia Preliminar* a la seva edició del *Scipió e Anibal* de Canals escrivint: «única producció poètica conservada del nostre autor; no gaire reeixida».⁷

2. Manuel DE BOFARULL, *Poesías religiosas catalanas copiadas de un códice que se custodia en el Archivo de la Catedral de Gerona y se titula Petri Michaelis Carbonelli Adversaria*, dins «Revista Histórica Latina», II (1875), 62-63.

3. Manuel MILÀ Y FONTANALS, *Obras Completas*, Tomo Sexto, Opúsculos literarios - Tercera Serie, Barcelona, Librería de Alvaro Verdaguer 1895, 311.

4. José RIBELLES COMÍN, *Bibliografía de la lengua valenciana*, Madrid, Tip. de la «Rev. de Arch., Bibl. y Museos» 1915, 95-97.

5. Ernest MOLINÉ Y BRASÉS, *Les cent millors poesies de la llengua catalana triades per ...*, Barcelona, Antoni López [s. a.], 71-74.

6. Jaume MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'Antiga Literatura Catalana. La Poesia*, Vol. I, Barcelona, Alpha 1932, 376.

7. Martí DE RIQUER, *Notícia preliminar*, dins Antoni CANALS, *Scipió e Anibal, De Providencia (de Seneca), De arra de ànima (D'Hug de Sant Víctor)* a cura de..., Barcelona, Barcino 1935, 11.

Ja en els anys cinquanta apareixia, en llengua castellana, una història de la literatura catalana feta per Jordi Rubió, avui traduïda al català en l'edició de les seves obres completes. Aquestes són les seves paraules: «Per no deixar-les sense esment, em referiré a les *Cobles del judici* de fra Antoni Canals que Manuel de Bofarull va publicar a [...]. És l'única obra en vers que coneixem del seu autor. Milà i Fontanals les va filiar entre les imitacions del *Cant de la Sibil·la*».⁸

L'any 1962, en el treball ja citat, Josep Massot i Muntaner escriví d'aquestes cobles: «atribuïdes a fra Antoni Canals».⁹

Martí de Riquer, passats dos anys, variava el seu judici de l'any 1935: «Hom li atribueix unes *Cobles del judici*, no gaire reeixides».¹⁰

La darrera acollença d'aquest poema l'han feta Emili Casanova, en tenir-lo present en el seu llibre *El lèxic d'Antoni Canals*,¹¹ i Jordi Parramon en el seu *Repertori mètric de la poesia catalana medieval*, «tot i sospitar que l'atribució tradicional pot ser apòcrifa».¹²

Edició crítica del foli gironí

El text es pot llegir escrit amb la clara lletra de Pere Miquel Carbonell en el seu manuscrit conservat avui a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona. La seva primera descripció *in extenso* la va fer Maria Antònia Adroher fa gairebé cinquanta anys i a ella cal remetre el lector.¹³

El dilluns de la setmana santa del 2000, dia 17 d'abril, llegia el manuscrit i n'admirava les característiques; després he tornat sobre la lletra a través d'una fotocòpia. Aquell dia i en un de posterior la meua filla Maria Alba ha estat al meu costat fent-me veure el traç d'una lletra o la grafia d'una altra -ha estat la mirada de qui és infant i veu la imatge sense saber-ne d'entrada el seu valor.

8. Jordi RUBIÓ i BALAGUER, *Història de la Literatura Catalana*, vol. I, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1984, 251.

9. J. MASSOT i MUNTANER, *Notes sobre la supervivència del teatre català antic*, art. cit., 38.

10. Martí DE RIQUER, *Història de la Literatura Catalana*, vol. II, Barcelona, Ariel 1980, 437.

11. Emili CASANOVA, *El lèxic d'Antoni Canals*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Institut de Filologia Valenciana 1988.

12. Jordi PARRAMON i BLASCO, *Repertori mètric de la poesia catalana medieval*, Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1992, 39. Parteix de l'edició de Manuel de Bofarull i la classifica com a 'dansa religiosa': cf. p. 91.

13. M^a. Antonia ADROHER BEN, *Estudio sobre el manuscrito Petri Michaelis Carbonelli Adversaria, 1492 del Archivo Capitular de Gerona*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», XI (MCMLVII), 109-162. Adverteixo que en aquesta descripció -que fa servir les xifres aràbigues si bé l'original les té romanes- s'hi ha llenegat una errada a la p. 141: es diu que el poema ocupa els folis 265r-266v, però l'últim ,6' ha de ser un ,5'. Que hom pacient també esmeni les meves errades, a més a més dels meus erraments i lapsus per a bé de tothom.

Avui, i donant per descomptat el possible error de la meua reescriptura, n'ofereixo una edició crítica amb la normalització dels accents, apòstrofs i guionets d'acord amb la normativa vigent, majúscules i puntuació, i l'ús del punt volat en absència de vocal. Tot i tractar-se de versos, els numeraré com a línies i ho faré de manera successiva en els tres textos que edito, com si fos un de sol.

La capsa que estotja el manuscrit porta la indicació: «Pere Miquel Carbonell Ms. 69». Al lloc es llegeix: «PETRI MI[CH]AELI[S] / CARBON[E]LLI / ADVERSA[RI]A / -1492-».

El foli 265, numerat amb xifres romanes, té 294 x 210 mm i la caixa d'escriptura 240 x 155 / 165 mm; el text és escrit a dues columnes i entre cobla i cobla s'hi llegeix la lletra «.C.» = ,cobla' entre dos puntets en un vermell descolorit. Tanca la transcripció un «+Deo gratias+» de lletra més grossa i amb una creueta a banda i banda.

[F. CCLXV^a] *Cobles del judici fetes per mestre*
Antoni Canals, de l'Orde de Preïcadors

Al jorn incert, quant Déu vendrà,
Conexerem

5 Los béns e·ls mals que fets haurem
Tot clarament.

. C .

Com fóssem del cel exilats
Per nostre mal
E pel demoni subiugats

10 A mort penal,
Del loch reyal
Volch deullar portant salut
Lo Fill de Déu, qui és vengut
Tot humilment.

. C .

15 Crexent molt nostra prauitat,
La fi vendrà,
Lo món per foch serà purgat
E cremarà,
Tremolarà

20 Deuant l'Anyel tot furiós
Contre·ls mesquins de peccadors,
Iradament.

. C .

Los peys qui viuen dins la mar
Tots cridaran,
25 E·ls animals, volent plorar,
Udolaran
Com sentiran
La fi venir, e l'om mesquí
Damnat serà sens hauer fi
30 De son turment.

. C .

Los arbres seran sangonents
Gitant suor,
Sentint la mort e·ls greus turments
Del peccador,
35 Car lo Senyor, [F. CCLXV^b]
Per nos jutiar, irat vendrà.
De gran dolor molt plorarà
Tota la gent.

. C .

Lo sol de negre se vestrà
40 Tot esmudat,
La luna gran claror perdrà
Per l'hom damnat,
Car lo peccat
L'acusarà e·ls elaments.
45 Mudar-se'n han los firmaments
Del jutiament.

. C .

Los munts capdals s'aplanaran
Ab gran tremor,
Les grans ciutats totes cauran
50 Per fort pahor,
Com lo Senyor
Torbat vendrà e molt irat
Contra l'hom qui li és ingrát,
Desconaxent.

. C .

- 55 La trompa espauentará
 Lo món present
 Ab un gran crit qui gitarà
 A tots dient:
 De continent
- 60 Dels monuments leuats-vos, morts,
 Reteu rahó dels béns e torts
 Tot prestament.

. C .

- Vendrem al loch que nós diem
 De Josafat.
- 65 Lo Fill de Déu aquí veurem
 Apparellat:
 Mans, peus, costat, [F. CCLXV^c]
 Les plagues sinch, a tots monstrant,
 Los beneficis recomptant
- 70 Tot clarament.

. C .

- Mirau, dirà als peccadors,
 Ara-m veurets.
 Hoiats, pus yo morí per vós,
 Los meus retrets,
- 75 L'hom qui hauets
 Tant menyspreat, qui us ve jutiar.
 Ja no y porets res amagar
 Secretament.

. C .

- Veiats lo cap que us incliní
 80 Perquè us besàs.
 Veiats lo costat que us obrí
 Hon vós saluàs
 E tot atràs
 Gitat m'auèu, desconexents.
- 85 Punir-vos han los greus torments
 Eternalment.

. C .

Ay, lassos, mesquins, què diran
 A tal procés?
 Amichs lauòs no·ls aydaran
 90 Ne los diners:
 L'aur fi, de pes,
 Confús serà per lo gran foch.
 De fugir no trobaran loch
 Legudament.

. C .

95 Ladonchs a Déu malairan,
 Desesperats. [F. CCLXV^d]
 Dins e de fora cremaran
 Sententiats
 E comanats
 100 A Lucifer, que·ls do torments,
 Lunyats de tots los béns presents
 Sens finament.

. C .

Senyor, ver Déu, qui sou vengut
 Per nós saluar,
 105 Regits-nos per vostra virtut,
 Vuyllats-nos dar,
 Per nós posar,
 Lo vostre sobiran regnat
 En l'altre món,
 110 Car aquest tot jorn nos confon
 Fort malament.

+ Deo gratias +

---

25 volent] *ms* volents *canc ead. manu -s*

33 e·ls] els. Em sembla més lògica aquesta lectura que no pas la de considerar una pausa, una coma, després de ,mort'.

41 La luna] *la seq terra canc ead. manu*

44 e·ls] els. Em sembla més lògica aquesta lectura que no pas la de considerar l'absència de la conjunció.

84 Gitat] *ms* Gitats *canc ead. manu*

110 tot] *ms* tots *canc ead. manu -s*

En aquest aparat crític no he fet referència a l'edició de Manuel de Bofarull per les poques discrepàncies entre la seva i la meua lectura, llevat potser del «Gitat» del v. 84 que ell transcriví per ,Girat'. La meua decisió és fruit no solament d'una atenta mirada a la grafia de Pere Miquel Carbonell, sinó també al significat del mot en l'estructura sintàctica d'aquests versos. Qui parla és Jesús dirigint-se als pecadors, els fa avinent que porta el pit obert per salvar-los, però ells «desconexents», desconsiderats se l'han tirat a l'esquena. Així els ho fa present: se m'heu tirat a l'esquena, no em féu ni cas. Una oració enllaçada a l'anterior amb la conjunció ,e'. Si el verb fos ,girar' hauríem de llegir: i vosaltres m'heu tombat o girat mirant cap enrere; una expressió no pas gaire precisa i ben poc contundent en el context del Judici final, penso. La diferència de lectura en el v. 65 no em sembla tan important com l'anterior: on transcriu «aquí», M. de Bofarull posà ,a qui'. Penso que és molt més lògica la meua que relaciona aquest adverbi amb el lloc «Josafat» del vers anterior. La divergència, però, més acusada la dono en la puntuació a penes inexistent en la seva i, en la meua, deixada així després de moltes vacil·lacions; em sembla honrat de confessar-ho, no per aviar una excusa per davant, sinó per simple prouja d'ofici.

Edició crítica del foli montserratí

El text és copiat al Ms. 840, ff. 39v-40v. de la Biblioteca del Monestir de Montserrat. Es tracta d'un manuscrit del s. XVI, sense les cobertes originals, amb una irregular numeració moderna i amb diversos folis en blanc pel mig del seu conjunt de setanta-nou.¹⁴ El seu contingut és divers: exercicis de traducció entre llatí, català i castellà, poemes catalans, un de castellà, llistat de mots i esborranys de cartes. La irregularitat de la lletra i aquesta barreja temàtica fan pensar en treballs escolars i en còpies de poemes que després han estat aplegats per fer un volum. La mala qualitat de la tinta fa il·legibles arreu una colla de folis i fragments. Malgrat, però, la pobresa aparent d'aquests papers, en el seu centre hi ha una plega de sis nades populars que precedeixen el poema *Al jorn incert*, sense referència a cap autor. I a continuació hi ha un altre poema nadalenc. Es troba situat, és bona cosa remarcar-ho, just entremig de les nades, és a dir, com si aquest poema en fos també una. I ho és en la tradició del *Cant de la Sibila*.

Tot i que transcriu seguint el model estròfic del manuscrit gironí, cal tenir present que en el de Montserrat el text és copiat formant estrofes de quatre versos dodecasíl·labs, tretze en total, més els dos versos inicials. En aquest manuscrit l'abreviació: «Co» = ,cobla' no sempre senyala aquesta separació de cobles.

Pel que fa als criteris d'aquesta edició crítica, m'atinc als indicats en el poema anterior i amb la numeració continuada com ja he anunciat.

14. Cf. Alexandre OLIVAR, *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Montserrat*, Monestir de Montserrat 1977, 214-215. És a la impremta una nova descripció d'aquest manuscrit en la sèrie de volums de l'IEC, sota la direcció d'Eulàlia DURAN, *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*.

[F. 39^v] Al jorn incert quant Déu vindrà,
 Conexerem
 115 Los béns e·ls mals que fets haurem
 Tot clarament.

[Co]

Com fóssem del cel exellats
 Per nostre mal
 E pel dimoni subjugats,
 120 A mort penal,
 Del loch reyal
 Volc deuallar portant salut,
 Lo Fill de Déu, qui és vingut
 Molt humilment.

Co

125 Crexent la nostra prauatat,
 La fi vendrà,
 Lo món per foc serà purgat
 E cremarà,
 Tremolarà
 130 Denant l'Anyell tot furiós
 Contra·ls mesquins de pecadors,
 Iradament.

Co

Los peixs qui dins la mar viuen
 Tots cridaran,
 135 Los animals, volent plorar,
 Udolaran
 Com sentiran
 La fi venir, hont l'o. mesquí
 Damnat serà no sperant fi
 140 De son turment.

Co

Los arbres seran sangonents
 De grans sudors
 Sentint la mort e·ls grans turments
 Dels pecadors.

145 Qui per Senyor
 Déu lus donà, donchs faran dol
 Plorant per l'om qui axí-s perdrà
 Pel món present.

Co

Lo sol de negre vestirà
 150 Tot demudat,
 La luna gran claror perdrà
 Per l'om damnat,
 Car lo pecat
 L'acusarà y els elements
 155 Mudar-se han, los fermaments
 Del jutgament. [F. 40']

{Co}

Los monts capdals se aplanaran
 Ab gran terror,
 Les grans ciutats totes cauran
 160 Per gran temor,
 Com lo Senyor
 Torbat veuran e molt irat
 Contra l'om qui li és stat
 Desconexent.

Co

165 La trompeta spantarà
 Lo mont present
 Ab un gran crit que gitarà
 Tot clar dient:
 Leuats, leuats
 170 Dels moniments, vosaltres, morts,
 Retets rahó dels mals e torts
 Tot prestament.

Co

Vendrà al loch que nos diem
 De Josafat.
 175 Lo Fill de Déu aquí veurem
 Aparellat

Ab las plagas
 Que portarà a tots mostrant,
 Los beneficis recomptant
 180 Tot clarament.

Co

Mirats mi, dirà als pecadors,
 Are-m vesets.
 Mirats, pus jo morí per vós,
 Los meus retrets.
 185 Ara veus l'om
 Qui menyspreàs, qui us ve jutgar
 Ya no porets res amagar
 Secretament.

Co

Veiats lo cap que us incliní
 190 Ab què-m besàs.
 Veiats lo costat que us obrí
 Ab què us saluàs.
 Hauets-ma tot
 Gitat detràs desconexents
 195 Punir-vos han los greus turments
 Eternalment.

Co

Ay, lassos, mesquins, què diran
 A tal procés?
 Amichs, llauors no·ls aydaran
 200 Ni llurs diners:
 L'or e l'argent
 Confús serà per lo gran foch.
 De fugir no y haurà loch
 Possiblement. [F. 40']

{Co}

205 Adonchs a Déu malehiran,
 Desesperats.
 Dins e de fora cremaran

Sententiats
E comanats
210 A Lucifer, qui·ls do turmens,
Llunyats de tots los béns presents
Degudament.

Co

Senyor, ver Déu, qui sou vengut
Per nós saluar,
215 Regits-nos per vostra virtut
E vullats-nos dar
Lo vostro subiran regnat
En l'altre món,
Que-n aquest tots jorns nos confon
220 Maluadament.

finis.

---

130 l'Anyell] *ms* llanyell
135 plorar] *ms* plorar *seq* tot *can ead. manu* tot
138 l'o mesquí] *ms* lomesquí
103 Regits-nos per] *ms* Regits *seq* per *can ead. manu* | virtut] *ms* virtut *can ead.*
manu -t
185 veus l'om] *ms* veus *seq* u *can ead. manu*
219 Que·n] *ms ead man corr* que a

Confrontació de les dues versions

Una ullada que compari les dues versions pot, tot i no entretenir-s'hi massa, donar una quantificació i classificació de les semblances i de les diferències que resumeixo seguidament. Manca el vers 107 (el paral·lel seria el 217) a la versió montserratina, per això la confrontació dóna un total de cent vuit versos dels quals setanta-dos són idèntics i el percentatge de similitud, per tant, és d'unes dues terceres parts. La restant són diferències que poden agrupar-se en tres blocs: a) les lèxiques, b) les de canvi d'ordre de mots i c) les de variació més àmplia. Del primer trobem, per exemple (primerament escric la variant gironina), el v. 7/117: «exilats/exellats»; v. 44/154: «e/y»; v. 48/158: «tremor/terror»; v. 100/210: «que/qui»; etc. fins a un total de disset que varien una sola paraula. Del segon bloc, l'únic exemple que hi ha és el v. 23/133: «Los peys qui viuen dins la mar/Los peixs qui dins la mar viuen». Del tercer, trobem els versos 35-38/145-148; 58-61/168-171; 67-68/177-178; 82-84/192-194 i el 110-111/119-120, catorze en total. La característica més remarcable d'aquest

grup, al meu entendre, no és tant la seva diferència com el seu per què, causat, sembla, per una mala lectura del copista en algun cas. Els versos 145-148 no són gens clars comparats amb els de la versió de Girona. Hi llegim un fet -la suor sangonosa dels arbres que perceben la mort i el turment dels pecadors- que no té il·lació amb el que segueix, «Qui per Senyor / Déu lus donà, donchs faran dol...». Els quatre versos 168-171, contràriament, em donen la impressió de més populars en la versió montserratina enfront dels més primitius de la gironina. També em mereix un qualificatiu de popular, de més simplicitat, la variant dels v. 177-178. Què vol dir ben bé el v. 190 montserratí: «Ab què·m besàs»? Tinc la convicció d'haver llegit correctament la grafia del manuscrit i, davant la igualtat del «que us» dels vers següent idèntic amb el gironí, més aviat penso en una badada del copista; avui hem de llegir-hi un «què us». Cal encara fer notar una variació morfològica com ho és el canvi de nombre gramatical en els v. 32/142, 34/144, 52/162 (també varia el mot) i 63/173. Arribats aquí penso que es pot afirmar: són moltes més les semblances que no pas les diferències i d'aquestes n'hi ha unes quantes que qualificaria de simplificació lèxica les quals assenyalen el pas de finals del s. XV als anys de ben entrat el s. XVI. En aquest sentit considero prou clars els v. 139, 157, 160, 165, 168-170, 177-178 i altres. Hi ha darrere d'aquestes dues versions un primer original perdut? Més d'un? Pot ser. Ara per ara, però, proposo considerar la versió gironina com la més propera a l'original i la montserratina com una adaptació al gust o a la comprensió de mitjan segle XVI (pot ser-ne paradigmàtic el canvi del v. 55/165: «La trompa spaumentarà/La trompeta spantarà»; o el v. 61/171 que contraposa «béns e torts» mentre que la versió montserratina només recalca les accions negatives: «mals e torts»).

L'autor d'aquest poema

Deturem l'atenció en les dues posicions en què es poden agrupar els qui han fet esment d'aquest poema. La majoritària atribuint-lo sense cap comentari a Antoni Canals; l'altra, la de Martí de Riquer, trànsfuga del primer grup quan passats uns trenta anys de la seva apreciació inicial escriví «hom li atribueix», la de J. Massot i Muntaner que havia emprat el mateix verb dos anys abans i darrerament la de Jordi Parramon.¹⁵ Pensen que potser no és d'ell? Podem dubtar de l'autoria d'aquestes cobles? Fem-ho per confirmar-la o per bandejar definitivament -si és possible- la incertesa que arrossega el verb 'atribuir' i l'anonimat de la versió del s. XVI.

Una primera via de solució seria esbrinar un possible error del copista Pere Miquel Carbonell: atribuir, a la impensada, aquests versos al dominicà. Podria ser, però tot em fa pensar que no. Copià un text de paternitat segura per a ell i va

15. Cf. *supra* les notes 9, 10 i 12.

fer-ho empès per la seva originalitat: veié al davant una glossa del tradicional *Cant de la Sibila*, que per cert també copià dos folis més endavant. De més a més tenim aquestes dates: Antoni Canals morí entre el 1415 i 1419; Carbonell ho feia passat quasi un segle exacte, el 1517. En cas de ser la còpia d'aquestes cobles de començaments del segle XVI,¹⁶ a quasi cent anys de distància, podria certament fer-nos dubtar si sabia de qui eren. Però també pot ésser que les conegués des de jove, passats vint o vint-i-cinc anys de la mort de l'autor tot i que no les escrivís fins passats molts altres anys. Mirat des d'aquest angle res no ens pot induir a pensar que hi ha una falsedat volguda pel copista, si bé podria ésser en la transmissió que ell acollí. És ben cert que aquesta és avui per avui l'única composició poètica coneguda de Canals i podríem conjecturar una atribució d'autoritat, tal volta rebuscada, si ens atenem a la resta de la seva obra: traduccions de Valeri Màxim, Sèneca, Hug de Sant Víctor o escrits ascètics del propi enginy. Hom podia pensar en la seva 'autoritat' com a deixeble de sant Vicent Ferrer, predicador escatològic com escatològiques són aquestes cobles. De tota manera no ha de ser pas aquesta la via d'estudi tot i que tampoc sigui sobrer haver-ne escrit quatre mots. El camí només pot ser un altre: l'anàlisi del lèxic avui factible gràcies a l'estudi del professor Emili Casanova.

La confrontació del vocabulari d'Antoni Canals amb el llistat de mots de les *Cobles* permet escriure les ratlles que segueixen.

En primer lloc la paraula: «Lucifer» (v. 100), però com que és un nom propi i no entra en el recompte d'E. Casanova la deixo de banda.¹⁷ En segon lloc, les que aquest estudiós només ha trobat al text de les *Cobles*, ordenades alfabèticament: «aydaran» (v. 89), «esmudat» (v. 40), «finament» (v. 102), «ingrat» (v. 53), «iradament» (v. 22), «jutiament» (v. 46), «penal» (v. 10), «sobiran» (v. 108) i «udolaran» (v. 26). I en tercer lloc, una paraula de lectura un xic ambigua: «recomptant» (v. 69). «Pahor» (v. 50)¹⁸ és substituïda, en la versió montserratina, per «temor» (v. 160), «esmudat» (v. 40) per «demudat» (v. 150) i hi desapareixen «finament» i «ingrat». Aquesta darrera paraula no hi és perquè el

16. La data última en què Carbonell escriví, Massó i Torrents i M. Antònia Adroher consideren que fou l'any 1507 (Cf. J. MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'Antiga Literatura Catalana. La Poesia*, op., cit., 36 i M. A. ADROHER BEN, *Estudio sobre el manuscrito Petri Michaelis Carbonelli Adversaria, 1492 del Archivo Capitular de Gerona*, art., cit., 129).

17. No és el lloc, aquest, on resumir la metodologia del professor Casanova. Basta de dir que la meua feina és deutora de la seva investigació i em sembla suficient de recordar, per al lector, només les obres d'Antoni Canals que tenen relació amb el lèxic ací estudiat. Són *Carta de sant Bernat a sa germana; Exposició del Pater noster, Ave Maria e Salve Regina; Scala de contemplació i Valeri Màxim*. Esmento aquestes perquè quan el mot de les *Cobles* només té un segon testimoni es troba en elles.

18. Faig notar de passada que en el llibre d'E. Casanova aquest mot, aplegat sota la veu 'por', només té dos testimonis extrets del *Valeri Màxim* i no hi consta el de les *Cobles*. Sí, però, que es troba en una altra traducció d'Antoni Canals que ell no té present; es tracta del *Tractat del Molí Espiritual* del qual parlaré més endavant. La referència bibliogràfica és: Albert G. HAUF, *El Tractat del Molí Espiritual de Fra Antoni Canals, O. P.*, dins *D'Eiximenis a Sor Isabel de Villena. Aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*, Montserrat, Institut de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1990, 187-218. 'Paor' es troba a la p. 208, l. 29.

seu context també ha desaparegut, i «finament» és substituïda per un adverb, «degudament», un poc més imprecís en el seu context. Els nou mots aliens a la resta de l'obra d'Antoni Canals, la versió de Montserrat els manté amb només quatre variacions, i així pot dir-se que lèxicament els dos manuscrits no es diferencien gaire.

«Aydaran» (v. 89). Emili Casanova no ha trobat la forma sincopada d'aquest verb, respecte del radical llatí, en el lèxic de Canals -exceptuant-ne les *Cobles*- i sí per tot la forma provinent del radical ple. És a dir, no hi ha constatat l'alternança que començà a donar-se més acusadament a partir del s. XIII entre ,ajudar/aidar'. Joan Coromines apunta un major ús de la forma sincopada «en algunes parts i textos de València»,¹⁹ la pàtria de Canals. Tal volta es tracta d'una tria per raó mètrica.

«Esmudat» (v. 40) és una paraula que ens porta sorpresa en el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll (a partir d'ara DCVB): verb transitiu provinent de ,trasmudar' -J. Coromines l'estudia en la família de ,trasmudança', en el conjunt dels derivats del llatí MUTARE- i en dóna dos exemples, un del cèlebre diccionari de Nebrija i l'altre és ni més ni menys que el del nostre vers. L'estampació del *Lexicon seu Dictionarium* del de Nebrija ens porta a l'any 1585, que és el citat en el DCVB, però si fullegem la primera traducció dels *Dictionarium latino-hispanicum* i *Dictionarium hispano-latinum* feta per fra Gabriel Busa i editada per Carles Amorós a Barcelona el 1507, ja hi trobem el mot. Hi és en les formes que es mantindran en les edicions següents. Concretament, de les tres que conté, ens interessa l'última: «esmudar la color» (les altres són: «esmudar-se per temor» i «esmudar-se per vergonya»). El text lexicològic remet aquesta expressió al verb llatí DECOLARE, i per la traducció inversa sabem que el significat és ,per descolorar'. És el significat que s'ajusta als versos «Lo sol de negre se vestrà / tot esmudat» (v. 39-40), això és: ,tot esblaimat'. L'existència d'aquest mot sembla doncs que el tenim des del testimoni de l'any 1507 i bé hem de pensar que ja deuria ser viu des d'un temps enllà. Podem allunyar-nos fins als anys d'Antoni Canals? O hem de pensar, per contra, en una variació de la ploma de Carbonell sobre el mot antic amb la intenció de modernitzar la llengua?

«Finament» (v. 102), en el sentit d',acabament', ja es troba en textos a cavall dels segles XIV i XV, però mereix més atenció que no sembla. Així ho penso davant la seva absència en la llista de derivats i compostos en el DCELC (s.v. ,fi'). No cal dir que el meu punt de partida és d'aquí i del DCVB i em trobo amb un primer dilema: o als dos manuscrits de les *Cobles* els manca la lletra ,l', o el substantiu ,finament' és correcte; el segon: o en el DCELC hi ha un ,lapsus' tipogràfic o el seu autor oblidà l'aportació del DCVB. El primer dilema contra-

19. A partir d'ara quan parli de Joan Coromines ho faré referint-me al seu *Diccionari complementari i etimològic de la llengua catalana*, així: DCELC, en l'entrada corresponent. Aquí, s.v. ,ajudar'. Germà Colón observa que «el verb *aidar* era ben corrent a la València dels segles XIV i XV», tot i que també s'adona que entre el món de les traduccions antigues més hi abunda ,ajudar' que no pas ,aidar' (Germà COLÓN DOMÈNECH, *Les Regles d'esquivar vocables. Autoria i entorn lingüístic*, Barcelona, Societat Catalana de llengua i Literatura - IEC 2001, 72).

posa un adverbí que té el seu ètim en el substantiu FINIS, però que seria, potser, fora de lloc, gramaticalment, en companyia d'un altre adverbí com ho és «sens» en el mateix vers. 'Finament' no té altra explicació que ser considerat un mot postverbal del verb 'finar', provinent del mateix FINIS. Així el vers ens dóna un substantiu modificat per l'adverbí «sens» i els dos mots clouen semànticament tota la significació implícita en els versos precedents. El segon dilema, que vol explicar l'origen de la paraula, la seva antigor i per tant la plausibilitat ben natural d'atribuir-la al lèxic de Canals perquè ja era coneguda i usada entre els escriptors del seu tarannà, és el buit que hi ha en el diccionari de Joan Coromines. El DCVB aporta dos testimonis, un del 1394 i un altre del 1404, i afirma que és un substantiu antic. Penso en un oblit de Coromines, tant més si cal ésser lògic amb el seu propi raonament. Ens diu que el verb 'finar', aparegut el s. XIV -i en dóna fe la *Crònica* de Ramon Muntaner-, té un ús preferentment transitiu, però també intransitiu «amb referència a la vida i a la mort o altres coses transcendents», i a d'altres, també. Res no fa difícil de passar d'aquesta forma verbal a una de nominal en un context de transcendència religiosa o, si es vol, de memòria escatològica, realitat definitiva i absoluta a fi de comptes. Si el DCVB aporta aquest substantiu 'finament' en un text comercial i en un altre d'històric, no deixa de ser sorprenent que Coromines els oblidí i que no en conegués cap en el sentit de 'transcendència' per ell mateix exposat, llevat de la forma verbal. Res no té d'estrany, penso, l'existència d'un derivat postverbal com aquest mot, i no solament la seva aparició en aquest segle, sinó també que es trobi en un text religiós-escatològic. Aquest mot ens porta a no oblidar una versió dels *Quinze signes*, el poema medieval de la fi del món, que es troba en el manuscrit 451 de la Biblioteca de Catalunya. Tot i que «té les aparences de partànyer a la primeria del XV^{en} segle, tots els seus continguts semblen ésser traduïts en època força anterior», afirma Massó i Torrents. El text es troba en *De la vinguda de l'Anticrist* i d'ell són aquests dos versos amb dues de les nostres paraules: «Car enans que-l mont vingua a finament / Ni que vinguats a jutjament».²⁰ Qui ens assegurarà que aquest poema en aquell temps era desconegut?²¹

«Ingrat» (v. 53) és un adjectiu que hem de lligar al temps. La seva aparició no sembla ésser pas anterior a finals del segle XV o encara de principis del XVI. Es tractaria d'un mot culte d'aquells anys i hem de pensar en dues possibilitats: o en aquest poema en tenim el primer testimoni ben matiner i atribuïble a Canals, o bé ens trobem davant d'una adaptació, modernització o esmena feta per la ploma de P. M. Carbonell. Si el manuscrit de Montserrat, tot i ésser molt posterior, no té aquesta paraula, cal filar prim. No sé estar-me de sospitar que el vers del manuscrit montserratí és més fidel a l'original que no pas el de Carbonell. Diu aquell: «Contra l'om qui li és stat / Desconexent» (v. 163-164) i rima amb 'irat'. En aquest: «Contra l'hom qui li és ingrát, / Desconaxent» (v. 53-54)

20. J. MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'Antiga Literatura Catalana. La Poesia*, op., cit., 362.

21. Cf. MIQUEL COLOM MATEU, *Glossari General Lul-lià*, Palma de Mallorca, Ed. Moll 1982-1985, vol. II, s.v. 'finament', 461.

i rima també amb ,irat'. Ara bé, no és la rima el punt clau d'aquests versos, sinó la paraula «desconexent». En una versió es construeix sintàcticament aquesta frase: ,és estat desconexent', un verb còpula i un atribut, mentre que en l'altra ho és aquesta: ,és irat', la mateixa estructura, però afegint un segon atribut, ,desconexent', com a complementador del primer o com a duplicació del significat, com si diguéssim una doble oració amb la còpula elidida en la segona. Al primer cop d'ull tant pot ésser una versió com l'altra la primigènia, però atesa la manca de cap testimoni d',ingrat' anterior als darrers anys del s. XV -pel que jo sé-, se'm fa difícil de pensar que l'he trobat escrit cent anys enrere i em sembla més sensat suposar un canvi per obra i gràcia de P. M. Carbonell. L'humanista barceloní hauria forçat una construcció sintàctica més aviat estranya en molts dels altres versos. Això pot afirmar-se pensant en la seva obra d'home curós del llenguatge i preocupat per la seva riquesa i varietat si seguim Antoni M. Badia i Margarit que així ens el presenta.²² Copià, la mà que escriví en el mateix manuscrit les *Regles de esquivar vocables*, i tal volta retocà un xic les *Cobles del Judici*? Podria ser. Ja he insinuat les seves possibles intervencions en el poema en parlar del mot ,esmudat'.

«Iradament» (v. 22) és un adverbi que ens sorprèn no pas per la seva, diguem-ne raresa significativa, que no la té, sinó més aviat per la que anomenaríem vulgaritat, ser propi del parlar de l'ampli ,vulgas'. L'etimologia ens explica que de bon començament concorregueren en la parla els verbs ,irar' i ,äirar' i les formes adjectives ,irat/äirada'. Per això semblaria més aviat normal de trobar aquest adverbi en més d'una de les obres del dominicà, però no és així. Té, doncs, aquest cas únic totes les probabilitats de no haver pogut ser mai escrit per Antoni Canals? El DCVB aporta el testimoni tret del *Llibre del Consolat de Mar*, la redacció definitiva del qual és dels temps del nostre escriptor, text prou ben conegut per la seva incidència en el vast món de la gent de mar i per tant amb lèxic popular ultra els tecnicismes més jurídics. Tal volta el bon frare l'aplegà d'entre la veu plural del carrer.

«Jutiament» (v. 46). Es tracta d'una paraula que ja llegim a les *Homilies d'Organyà*. La pregunta ha de tombar cap als diversos contextos on trobar-la, essent bàsicament un, el del món judicial, o en aquells que li són anàlegs. Per això és fàcilment explicable de no topar-se amb ella en altres textos de Canals i ésser, per tant, mot únic a les *Cobles*. Oi més si no oblidem que el seu significat és el

22. En efecte, no solament el presenta com el més segur autor d'aquesta obra, sinó que ens en dona el retrat tradicional posant l'accent, enllà d'ésser també poeta més aviat discret, en el fet d'aparèixer com «un home interessadíssim per la llengua catalana, que coneixia bé i que procurà de difondre i de millorar. [...] Totes aquestes activitats [les de sa vida professional i les de les seves afeccions], ultra satisfer els seus afanys per sobresortir, li mostraren la via per a tractar de la llengua catalana, que ell aspirava a dignificar des d'una perspectiva acurada» (Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Les Regles de esquivar vocables i «la qüestió de la llengua»* (Biblioteca Filològica, XXXVIII), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1999, 36-37. Posteriorment ha tornat sobre ell amb expressions semblants a: Antoni M. BADIA I MARGARIT, *Entorn de Pere Miquel Carbonell. Primer comentari sobre Les Regles de esquivar vocables (edició i estudi de 1999)*, dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes / XLIII* (2001), 85-86.

mateix que el de la paraula ,judici', tan patrimonial i antiga com l'altra, present també a les *Homilies d'Organyà* en un context idèntic al que comentem, el del Judici Final: «totes les profecies cessaran el dia del judici» (cf. DCELC, s.v. ,jutge'), corresponent a la primera homilia.²³ Un deixeble molt acostat a Ramon Llull l'escriu, per exemple en aquest sintagma: «en lo dia del jutjament».²⁴ No veig cap dificultat en admetre que Canals empri de manera única aquest mot obligat per la rima demés del context. Escriu senzillament -continuem en la hipòtesi que el poema fos d'ell- l'altra variant morfològica nominal del mateix significat. O bé purament i simple reproduïx els versos dels *Quinze signes* citats en el paràgraf de la paraula ,finament'.

«Penal» (v. 10), com la paraula anterior, va lligada al món del dret i de la llei. És un adjectiu derivat de POENA amb el mateix significat de ,càstig', de ,multa' en sentit més original. Ja es troba en Francesc Eiximenis. En el vers 10 i en el context de la cobla, la seva funció és la de qualificar la mort no pas de natural, sinó de multa o càstig que cal pagar «per nostre mal» (v. 8), pel pecat que fem; més exactament, pel mal o pecat que férem en Adam i en ell meresquérem la mort com a multa o càstig per la desobediència inicial.

«Sobiran» (v. 108). Canals té escrita en la resta de la seva obra la forma ,sobirà/-na' amb el significat de ,més amunt' i també ,sobiranament' significant ,de manera sobirana', ,suprema'. Un error del copista? Potser hem de pensar en l'atenció estilística que deuria mantenir alçada mentre escrivia o traduïa les seves proses i que, aquí en els versos, admeté la forma que conserva per analogia la ,n' de l'ètim llatí. Només cal fullejar el DCVB per adonar-se de la presència constant d'aquesta forma en els textos medievals fins al *Tirant lo Blanc*. Una ullada al lèxic lul·lià ens permet de veure una naturalíssima alternança de les dues formes.²⁵ Dit això, però, hem de deixar pas al pensament de considerar aquest mot com a probable en el lèxic de Canals davant d'una carta del 1392 escrita des del convent dominicà de València on ell aleshores residia. És cert, però, que no es coneix el seu autor perquè és signada de manera col·lectiva per «lo prior ab lo convent», tots d'acord amb el seu contingut adreçat a l'infant Martí. L'original es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i fou transcrit per Jaume Riera i Sans, el qual no pot estar-se de comentar: «[...] i sobretot el seu estil retòric, fan pensar de seguida en fra Antoni Canals, que sis anys més tard seria el predicador de la cort del rei Martí [...] precisament encara no feia un any

23. Vegeu-ne el context sencer a l'edició que hi ha a: Joan COROMINES, *Entre dos llenguatges*, vol. I, Barcelona, Curial 1976, 132, penúltima línia. Parlant de ,jutjament', cal recordar que aquest mot ,medieval o renaixentista' és a *L'Atlàntida* (IV, 86) de Jacint VERDAGUER?

24. Pseudo Ramon LLULL, *Libre de Benedicta tu in mulieribus*, dins *Obres de Ramon Llull*, vol. X, Palma de Mallorca, Comissió Editora Lul·liana 1915, 318; és d'ell, en canvi, aquest vers de *Lo Descombort*: «e car vós sòts irat car Déu fa jutjament» (v. 472) (Ramon LLULL, *Poesies*, a cura de Josep ROMEU I FIGUERES, Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1988, 121).

25. Per exemple les trobem a Ramon LLULL, *Proverbis de Ramon*, dins *Obres de Ramon Llull*, vol. XIV (1928): a les pàgines 4 i 5 «subiran bé / subirà bé; «subirana fi / subirà esser»; o «sobiran Déu e senyor» en el *Libre de Blanquerna*, dins *Ibidem.*, vol. IX (1914), 9 contraposada a «lo objecte sobirà» en *Art de confessió*, dins *Ibidem.*, vol. I (1906), 406.

que el rei Joan havia pregat el prior que assignés a fra Antoni Canals la cel·la que havia ocupat fra Joan Montsó perquè així podria treballar més a pler en unes traduccions que li havia encomanat. Val a dir, amb tot, que els artificis literaris d'aquesta carta no es troben d'una manera tan marcada i espessa a les traduccions, preàmbuls, dedicatòries i obres originals de fra Antoni Canals, en les quals, posteriors totes elles d'alguns pocs anys, es revela relativament moderat en l'ús de recursos llatinitzants i retòrics.²⁶ Les faig meves i així, tot i no poder afirmar que en fou Canals l'autor, també penso fundadament que pot atribuir-se-li el redactat per ser de l'hora en què s'assajava en el seu futur estil de traductor. Sol passar que els inicis són més immoderats que les madureses. Per tant, en selecciono aquests dos sintagmes que podem posar al costat del vers 108 del poema: «lo sobiran Altisme» (dues vegades) i «lo sobiran Príncep».²⁷

«Udolaran» (v. 26), el darrer mot no existent en el lèxic d'Antoni Canals i sí en les *Cobles*, ens fa pensar en un context més aviat restringit i amb el matis afegit de cert dramatisme. Curiosament, el primer testimoni que tenim d'ell es llegeix a les *Vides de Sants rosseloneses*: «e els inferns li udolen, e els diables li criden» (cf. DCELC, s.v. 'udolar'). Com he escrit abans, ens trobem en un context escatològic: aquí, els diables i els inferns; en el poema, l'arribada del Judici i la condemna eterna. Una vegada més, la paraula no cal que sigui necessàriament present en el lèxic de Canals, atès justament el tipus de context; tot i ser el mot prou antic i fins diguem normal el seu ús, no per això cal que l'empri un escriptor en textos allunyats del seu genuí significat. O l'afirmació contrària: la seva absència en el lèxic de Canals ens indica que les *Cobles* són d'altri.

«Recomptant» (v. 69). He anunciat que aquesta paraula podria tenir una lectura un xic ambigua. El fragment d'on prové és aquest: «Lo Fill de Déu aquí [la vall de Josafat] veurem / aparellat / Mans, peus, costat, / les plagues sinch, a tots mostrant, / los beneficis recomptant / tot clarament» (v. 65-70). És a dir, una volta tothom sigui davant el darrer Jutge, Jesús farà de manera continuada una acció: anirà mostrant, com si calgués allargar-la a fi i efecte que tota la gernació congregada pugui veure bé les cinc llagues de la seva passió. I simultàniament en farà una altra: recomptarà els beneficis que s'han derivat del seu martiri i mort en creu. Ara bé: 'recomptar' significa determinar el nombre dels beneficis o bé explicar-los? E. Casanova fa notar que en el lèxic de Canals hi ha les paraules 'recontar' i 'recomptar' amb el significat de 'narrar' un fet, una història. La forma 'recomptar' l'ha trobada amb aquest significat en la versió del *Valeri Màxim*.²⁸ Així,

26. Jaume RIERA I SANS, *El primer text conegut en «estil de valenciana prosa»: una carta atribuïble a fra Antoni Canals (1392)*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (1980), 519-520.

27. *Ibid.*, 518, l. 3 i 26, i 8.

28. Si ens fixem en el lèxic lul·lià, també trobarem àmpliament usada la significació de 'narrar' amb les paraules 'recontar' i 'recomptar': «veges doncs e cogita si poria esser recontada ni declarada» i «a lexar, sapies, me conve dell recontar» (Pseudo R. LLULL, *Libre de Benedicta tu in mulieribus*, dins op. cit., 311); «devoció aporta novelles de Déu e recompta a Déu les nostres necessitats e misèries» (R. LLULL, *Proverbis de Ramon*, dins op. cit., 259) i «fill -dix lo hermità-, meraveyllar-te pories de ço que recomptaré de ·I· rey» (R. LLULL, *Libre de meravelles*, vol. IV, Barcelona, Barcino 1934, 240).

doncs, es tracta, en aquests versos, de determinar el nombre dels beneficis o simplement d'exposar-los, d'explicar-los, és a dir, contar-los mentre mostra les nafres de la passió? La meua lectura es decanta per aquesta segona possibilitat tenint present el darrer vers de la cobla, «tot clarament». Jesús conta amb claredat quina cosa són els beneficis de la salvació més que no pas fer-ne una enumeració. Si és així, aquest mot és de Canals.

Si ara parem l'atenció damunt del text popular, el *Cant de la Sibil·la*, i tenim present que l'autor de les *Cobles*, fos qui fos, l'havia de conèixer indubtablement, veurem -només ens fixem en el lèxic- que, per exemple, el text popular copiat en el mateix manuscrit -i en altres molts també-, porta en la primera cobla «jutiament». Un dels mots que no és en el lèxic de Canals, però que ni ell n'era l'autor podia haver-lo manllevat de la versió tradicional.²⁹

Preguntem-nos ja si aquests vuit, o nou comptant «sobiran», mots poden alterar la pertinença de les *Cobles* al corpus de l'obra del dominicà. Diria que no. O ho diria amb més mirament: si no es pot dir que sí mancats com estem de cap altre testimoni positiu explícit, per la sola anàlisi del seu lèxic, no es pot dir que no.

En el darrer apartat d'aquest treball parlaré de raons teològiques que se sumaran a aquesta posició.

Edició del Cant de la Sibil·la del mateix manuscrit de Pere Miquel Carbonell

En el f. CCLXVIIr del manuscrit de P. M. Carbonell hi ha una versió del *Cant de la Sibil·la*. A la Seu gironina, com en altres moltes de la nostra àrea lingüística, de Perpinyà a València, sense oblidar l'Alguer ni Mallorca, i també en altres regions, aquest cant és una part de la nostra història religiosa i, en aquestes pàgines, ho és de la literària i de la lingüística. No sé si un dia algú farà l'estudi de tots i cadascun dels textos conservats detallant-ne semblances i diferències... avaluant-ne la transmissió i la significació... llarga feina que ara només entrelluco tenint present un dels darrers estudis entorn de les versions conservades a l'Arxiu Capitular de la Seu de Barcelona,³⁰ i l'edició d'una versió popular copiada a finals del s. XV en el missal de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, avui conservat en el mateix Arxiu Capitular de Girona.³¹ La importància de la tradició barcelonina és de primera línia en el nostre cas per la simplicitat raó que Pere Miquel Carbonell no solament era fill del Cap i Casal, sinó perquè hi visqué i treballà sempre. Cal posar, doncs, de costat la seva

29. Es llegeix en les tres versions editades per Baucells (cf. nota següent) -v. 6- i en la impressa de la Seu d'Urgell que edità Milà i Fontanals -v. 6 també-, però no en la versió valentina.

30. Josep BAUCELLS I REIG, *El Cant de la Sibil·la a la catedral de Barcelona (Edició dels textos i estudi de la segona època de la representació: ss. XV-XVI)*, dins «Revista Catalana de Teologia», VI (1981), 175-208; els textos, exactament a les pàgines 186-191.

31. Gabriel ROURA I GÜIBAS, *Una versió del Cant de la Sibil·la*, ATCA, 7/8 (1988-1989), 293-297.

còpia i les conservades a la catedral de Barcelona i, més lateralment, la parroquial del poblet de la Garrotxa.

Girona, Arxiu Capitular, ms. 69

[F. CCLXVII^a] Lo jorn del Judici
Parrà qui haurà fet servici.

Un rey vendrà perpetual
225 Vestit de nostra carn mortal.
Del cel vendrà tot certament
Per fer de tots lo jutiament.

Ans que·l judici no·s farà
Un gran senyal se mostrarà:
230 Lo sol perdrà la resplendor,
La terra tremirà de por.

Del cel gran foch deullarà,
Com a sofre molt pudirà.
La terra crema·b furor.
235 La gent haurà molt gran terror.

Les steles s'alteraran
E del cel caure mostraran.
La luna no darà claror
Ans mostrarà molt gran negror.

240 Los arbres suaran de sanch:
Un semblant cas no fonch vist hanc.
Tot lo món serà en tristor:
No y haurà nengú que no plor.

La mar molt alt se'n puiarà
245 E prestament se baxarà,
Los peys sentran fortment cridar
E los hòmens molt entristar.

Los hòmens qui prop mar seran
A les muntanyes fugiran, [F. CCLXVII^b]
250 Hiran cridant molt congoxats,
Semblaran folls e desolats.

Aprés serà un fort senyal
D'un terratrèmol general:

Les pedres pel mig se rompran
255 E les muntanyes se fenran,

Los puigs e plans seran eguals.
Aquí venran los bons e mals,
Reys, comtes, duchs, altres barons
Qui de lurs fets daran rahons.

260 Los infants qui nats no seran
Dins en los ventres cridaran
E diran tots plorosament
Aiude'ns, Déu omnipotent.

Una gran trompa sonarà
265 Que·ls morts e vius despartarà
E manarà generalment
A tots que·s leuen prestament.

Lo Fill de Déu aquí serà,
A tots les plagues mostrarà.
270 Als bons darà vida·ternal,
Als mals, infern perpetual.

Vosaltres tots qui escoltau,
Deuotament a Déu pregau
De cor ab gran deuotió:
275 Que us aport a saluatió.

---

235 terror] *ms corr* pahor *canc*

237 davant de «cel», un mot de tres lletres, les dues primeres són com una taca de tinta i la tercera una ,l' (és l'esmena de «sol»?)

257 Aquí] A qui

Josep Baucells ens ofereix tres versions d'aquest cant procedents, l'una, del manuscrit *Constitutiones synodales ecclesiae Barcinonensis*, l'altra, del titulat *Lectionarium*, ambdós del s. XV, i la tercera, d'un llibre estampat l'any 1569, l'*Ordinarium Barcinonense*. Editades una al costat de l'altra són disposades en paral·lel amb el text llatí *Judicii signum*, extret del còdex 110 de la segona meitat del s. XIV del mateix Arxiu Capitular. Les quatre columnes són identificables en el mateix ordre esmentat amb les lletres A, B, C i D. Cal repetir, pensant en la font llatina inspiradora d'Antoni Canals, les paraules que Baucells escriu a propòsit de la seva transmissió: «s'ha mantingut pràcticament invariable en les innombrables còpies d'arreu».³² Tot i l'estampació barcelonina del 1567, les dues

---

32. J. BAUCELLS I REIG, *El Cant de la Sibila a la catedral de Barcelona*, art. cit., 186.

més antigues són les de Vic de l'any 1547 i la de la Seu d'Urgell de l'any següent; si doncs, passats poc més de vint anys de la mort de Carbonell s'estampaven aquests dos textos -«molt uniformats, cal dir- ho», rebla J. Baucells-, hem de preguntar-nos si aquesta uniformitat que s'estenia del bisbat de la Seu d'Urgell fins als de Girona -on s'imprimí el 1550- i Barcelona, no té un testimoni general en el manuscrit de Carbonell. Però no avancem suposicions, ans fem el paral·lel entre ell i els textos impresos. Són exactament dotze quartetes les que hi ha en l'*Ordinarium Urgellense*³³ i en el de Barcelona, i tretze en el manuscrit ara gironí. La identitat, no solament semblança, és quasi absoluta entre les quartetes següents (la xifra romana és del manuscrit i l'aràbiga de les estampacions d'Urgell i Barcelona): I - 1; II - 2; III - 5; VIII - 4; IX - 8; X - 10; XIII - 12. Les restants no tenen cap similitud. El recompte dona, però, una meitat més una d'iguals. Quina és l'explicació d'aquesta quasi mitja diferència i de més de mitja igualtat? Fou Carbonell qui en varià unes estrofes per crear un paral·lelisme amb el cant eixit de la ploma de Canals? Podria haver-se donat aquest cas, però penso que és indemostrable.

Ara bé, l'opinió de Gabriel Roura es decanta, davant la versió popular que edita, a parlar de «la versió depurada d'un humanista com Pere Miquel Carbonell, el qual, en un moment poc posterior al text de Sant Iscle, en deixà còpia autògrafa».³⁴ Comparem un poc, doncs, la versió 'humanista' i la 'popular'. No cal remarcar la diferència de llengua si de mots parlem, ans també de sintagmes i de versos sencers tot i conservar, i ésser en aquest sentit semblants, el significat bàsic. La del manuscrit ja sabem que conté 13 estrofes, la del missal, només 10. Així són aparellables -de nou assigno la xifra romana al manuscrit de Carbonell i l'aràbiga a la còpia del *Missale sancti Acicli*-. I - 1; II - 2 amb el tercer vers molt diferent («la terra gitarà sudor»); els dos versos inicials de III - 5; els dos versos darrers de V - els dos darrers de 7 amb l'ordre invers; IX - 8; els dos primers versos de XI - 4. En total mitja dotzena de similituds, o potser podríem dir coincidències entre la versió copiada per Carbonell i una de les cent i mil que granà l'època medieval i renaixentista. Si més no, és dreturera l'opinió de qui veu en aquesta confrontació la d'aires populars i la de sons humanistes. A banda, fet i fet, de la concomitància a l'Arxiu Capitular gironí entre aquesta versió parroquial i la còpia de P. M. Carbonell, cal però tenir present el paral·lel entre aquesta versió i les rescataades de l'Arxiu Capitular barceloní amb les quals ha d'arreglar-se sense més ni més.

Les cobles d'Antoni Canals. Un comentari

Més que no pas col·locar en paral·lel el text atribuïble a Antoni Canals, el popular -populars per a ser més exactes- i el llatí, potser serà prou esclaridora la

33. Cf. M. MILÀ Y FONTANALS, *Obras Completas*, op. cit., 304-307.

34. G. ROURA I GÜIBAS, *Una versió del Cant de la Sibil·la*, art. cit., 297.

comparança temàtica desgranada diversament en cada una d'aquestes tres branques del cant nadalenc medieval. Els dos cants i el poema (no sembla pas escrit per a ser musicat el del frare dominicà -per això i per evitar confusions parlaré de cants i estrofes referint-me a uns, i de poema i cobles per a l'altre-) tenen en els versos inicials el tema bàsic i principal. Aquest és l'escatològic Judici Universal que Déu farà a tot vivent i a tot mort rediui a la fi dels temps.

Dit això, els cants fan una primera precisió, donen, si es vol dir així, el primer detall en l'estrofa inicial que ha permès a la secular tradició de cantar-lo, i d'escenificar-lo,³⁵ en la nit de Nadal: el Jutge serà Déu en la nostra mateixa carn mortal. Així ho entenen el cantor i els oients, tot i que la lletra no digui Déu sinó «Rei». La comprensió implícita dels dos versos inicials i de la primera estrofa és l'explicitació que algunes versions populars fan cap al final i que Antoni Canals ja presenta d'entrada, és a dir, la seva clara glossa i de més a més, enriquida amb dades bíbliques com ho és l'adjectiu «incert» provinent de la perícopa dels evangelistes Mat XXIV, 42 i Mc XIII, 32. Serà un judici universal en doble sentit: «tots», pels qui; judicant «los béns e·ls mals», pel què. I en la primera cobla no solament es declara que el rei celeste en la nostra carn és el Fill de Déu com a Redemptor, «portant salut» per expressa decisió seva, «volch» i devallant «del loch reyal» -hi ha patent el concepte de reialesa expressat en les versions populars, i recorda de passada la distància immesurable entre el cel i la terra que llegim en la carta paulina als *Filipencs* II, 6-8, amb el «tot humilment» del v. 12-, sinó que ens en dóna el motiu: l'engany diabòlic i el pecat comès al Paradís terrenal que allunyà l'home del cel i el féu mortal, «a mort penal» com a càstig (*Gen* III, 19).

La segona cobla és una altra amplificació del mateix tema recollint el foc que es troba a l'estrofa cinquena del cant popular i en l'última del llatí que evidentment acullen les flames escatològiques des dels profetes de l'Antic Testament, com *Isaïes* LXVI, 15-16, fins al darrer llibre del Nou, l'*Apocalipsi*, del qual també recorda la imatge de l'Anyell (cap. V).

La quarta cobla allargassa la inventiva que ha mostrat l'autor en la tercera personificant els arbres que, davant el cas del pecador condemnat, suen sang, imatge que tampoc té paral·lel -com els peixos de la cobla anterior- en el cant llatí ni en el popular, però sí arbres, peixos i animals terrestres, en les que són sisena i cinquena estrofes del cant copiat per P. M. Carbonell dos folis més endavant. És molt difícil, em passa a mi, de no pensar que aquesta còpia de Carbonell no tingui rastres de recreació seva en algunes estrofes inspirat pels versos de Canals -o a l'inrevés!-, deixant les altres exactament iguals, idèntiques algunes a les de la versió C de la Seu barcelonina... Però també és molt difícil de no pensar que tant Canals com Carbonell haguessin tingut al davant un altre

35. Cf., per exemple, Luís QUIRANTE, *Notas sobre Lo fet de la Sibila e de l'emperador Sésar*, dins *Formes teatrals de la tradició medieval*. Actes del VII Col·loqui de la Société Internationale pour l'Étude du Théâtre Médiéval. Girona, juliol de 1992, edició a cura de Francesc MASSIP, Barcelona, Institut del Teatre 1996, 453-459.

text popular on sí que hi ha els peixos, encara que no els animals plorosos ni els arbres suadors de sang, o la terra és la que la sua en la versió del missal de Sant Iscle de Colltort (segona estrofa): es tracta de la versió mallorquina que aplegà l'arxiduc d'Àustria Lluís Salvador, reproduïda per Milà i Fontanals, «los pexos donaran gran crit» (v. 9).³⁶ O tal volta cal pensar amb més lluc en una font comuna, els *Quinze signes*: «Et al ters jorn li peys mari, / las balenas e li dalfi, / [...] / per miegz la mar iran torbatz / e cridarán tugz motz fortzmen».³⁷ On són les fonts darreres dels folis del manuscrit de Girona? Costa de concretar-les, si més no avui a mi. Un camí d'explicació podria trobar-se, potser, allunyant enrere l'aparició d'aquestes imatges de la quarta cobla. Com a mínim, si més no, pot haver-hi la deu d'un tòpic medieval que podem llegir a les *Vides de Sants rosselloneses*: es parla del dia del Judici Final, dels senyals que el precediran i «lo quint dia los arbres e les erbes daran ros semblan a sanc».³⁸ O bé tenint present la fixació del llenguatge, com ho apunta Baucells, arran de la uniformitat que imposarà la impremta, nou sistema de transmissió un cop entrat el s. XVI.³⁹

A la cobla cinquena retrobem les imatges més tradicionals dels textos escatològics: mutacions en el sol, en la lluna i en els estels que ja anunciaven les paraules del profeta *Isaïes* XIII, 10, les repetia *Joel* II, 10 i foren repeses per *Mt* XXIV, 29, per *Mc* XIII, 24-25 i per *Lc* XXI, 25. Són les imatges còsmiques que es llegeixen a les estrofes vuitena del cant llatí, a la tercera o quarta del popular -versió A de les barcelonines i B d'aquestes i del missal de Sant Iscle, respectivament- i, encara que només reduït al sol, en la segona del C i de la versió urgellense. Elements escatològics als quals se sumen els de la cobla següent: les muntanyes aplanades com a les estrofes novena llatina i octava popular -les barcelonines i la de Sant Iscle- amb l'afegit de «les grans ciutats» apropiant-se així, el nostre autor, un poc més al text evangèlic que les fa presents (*Lc* XXI, 21 -i potser encara més als deu primers versets del cap. XVII d'*Isaïes*).

Un tercer element o tòpic escatològic tradicional és el «tuba tum sonitum» de l'estrofa onzena del cant llatí, «un corn» en les versions populars A, B i de Sant Iscle; les trompetes, en una paraula, de l'*Apocalipsi* que són traduïdes per «trompa» en el vers de Canals i «trompeta» en la versió montserratina i per «una gran trompa» en el cant copiat per P. M. Carbonell.

Un quart element, una de les imatges més dramàtiques de la literatura escatològica localitzable en els tres sinòptics amb aquestes paraules iguals: «Ai de les qui esperin un fill o el criïn aquells dies!» (*Mt* XXIV, 19; *Mc* XIII, 17; i *Lc*

36. Cf. M. MILÀ Y FONTANALS, *Obras Completas*, op. cit., 307. Cf., també, aquesta versió amb alguna estrofa de més i menudes variants en el DCVB, s.v. «Sibil·la».

37. Hermann SUCHIER, *Denkmäler Provenzalischer Literatur und Sprache*, Halle, Max Niemeyer 1883, 76.

38. Vegeu el text a Joan COROMINES, *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, Club editor 1974, 336 al fragment 3 r 2. Tinguem present que aquest «donar» dels arbres i de les plantes és una variant prosopopeica i hiperbòlica de la sang que plourà i de l'aspra rosada en el cinquè jorn dels *Quinze signes* (cf. H. SUCHIER, *Denkmäler Provenzalischer Literatur und Sprache*, op. cit., 77).

39. J. BAUCELLS I REIG, *El Cant de la Sibil·la a la catedral de Barcelona*, art. cit., 192.

XXI, 23), el tenen quasi totes les versions populars, però no pas la llatina ni tampoc la nostra. Es tracta d'aquests versos: «Los infants, qui nats no seran / dintre ses mares cridaran», provinents dels *Quinze signes* com ja apuntà en 1880 Milà i Fontanals i analitzà amb més detall Hermann Suchier tres anys després.⁴⁰ Aquesta observació ens podria fer pensar que la més directa inspiració del seu autor prové del text llatí, si bé essent com és una glossa més que no pas una traducció amb retocs, la font es torna relativa tangiblement.

Com a glossa, doncs, que és, s'acreix en la ploma del probable frare dominicà fent referència a l'infern amb l'esment de Llucifer a la cobla dotzena; també la nominació del lloc del Judici tret del verset de *Joel IV*, 2: «Josafat», que vol dir 'Déu jutja', mot simbòlic tradicional des de sempre; detall, aquest, que es troba en la versió valenciana, «en lo vall de Josaphat» (v. 13), recollida per Jaume Villanueva i reproduïda igualment per Milà i Fontanals.⁴¹ També de la seva ploma ix el que podríem denominar una escenificació tretada de l'evangeli de Joan: la presentació de les llagues de la crucifixió el primer dia que Jesús es manifestà ressuscitat als seus amics i vuit dies després adreçant-se, imperatiu, a Tomàs (*Jn XX*, 20 i 27). Quan s'apareix mostra els senyals de la passió com a testimoni de realitat i el nostre poeta els fa presents en l'acte del Judici Universal com a senyal del Redemptor-Jutge i en contraposició a l'home que se li ha girat d'esquena, millor dit en el redactat poètic: se l'ha tirat a l'esquena, «e tot atràs / gitat m'aueu desconexents» (v. 83-84) de la cobla desena després de parlar -aquí la veu del text és la de Jesús- del seu cap inclinat en expirar a la creu -se sobreentén- (*Jn XIX*, 30) i el cor traspasat, també de *Jn XIX*, 30, coronació final després del «mans, peus, costat» (v. 67) de la cobla vuitena i d'haver citat les «plagues sinch» (v. 68), el nombre tradicional de les ferides de Jesús crucificat.

Una altra característica escatològica que cal comentar, i que no expressen ni una sola vegada el cant llatí ni les versions populars, és el tema central del poema provinent de la teologia paulina de la carta als *Romans*: «ara es revela la ira de Déu des del cel contra la impietat i la injustícia dels homes que ofeguen la veritat amb les seves accions» (*Rm I*, 18): «Ira Dei!» Recordem, però, que Pau no l'allunya al dia del Judici, sinó en el present de la predicació de l'Evangelí, la qual cosa no impedeix de fer-la present, com el seu també exacte 'nunc', en el moment del Judici darrer. Al meu entendre aquest és el punt teològic central

40. Cf. els versos en la versió que en donen: M. MILÀ Y FONTANALS, *Obras Completas*, op. cit., 306 (v. 39-40), la variant de la p. 300 (v. 55-56); J. BAUCCELLS I REIG, *El Cant de la Sibila a la catedral de Barcelona*, art. cit., 190-191 (v. diferents). Les observacions d'en Milà i Fontanals són a les pàgines 301-304 i les de Suchier a les 568-572 de les seves obres respectives ja citades. Una interessant versió on pla bé es veu l'empelt dels *Quinze signes* amb el *Cant de la Sibila* la trobem en un text del s. XIV que reproduïx Massó i Torrents: «Les fembres qui seran prins / E·l ventre cridaran l'infant» (J. MASSÓ TORRENTS, *Repertori de l'Antiga Literatura Catalana. La Poesia*, op. cit. 383).

41. Cf. M. MILÀ Y FONTANALS, *Obras Completas*, op. cit., 307. Aquest mateix text, amb diferències de transcripció, pot llegir-se en l'obra: RICHARD B. DONOVAN, *The Liturgical Drama in Medieval Spain*, Toronto, Pontifical Institute of Medieval Studies 1958, 153.

de la glossa. Tal volta una via significativa més per atribuir aquest poema al dominicà. Les paraules són aquestes:

- a) «l'Anyell tot furiós [...] iradament» (v. 20-22)
- b) «car lo Senyor per nos jutiar, irat vendrà» (v. 35-36)
- c) «com lo Senyor torbat vendrà e molt irat» (v. 51-52)

Per tres voltes, i una quarta amb el sinònim, aquí, «furiós», el concepte d',ira' és teixit en aquesta glossa amb el seu complement, el concepte de ,judici' que també es repeteix amb les paraules «jutiament» (v. 46), «jutiar» (v. 76), «sententiats» (v. 98) i encara el «comanats a Lucifer» (v. 99-100), el qui aplicarà el càstig; i potser també «procés» (v. 88) i el verb «acusarà» (v. 44) sense perdre de vista el gruix semàntic que porta la paraula «contra» en els v. 21 i 53; un expressiu «contra» que es dirigeix als anomenats per tres vegades «mesquins» (v. 21, 28 i 87) i no solament «pecadors», mot més comú teològicament parlant, juntament amb un altre concepte que reforça aquest, el de la «ingratitude», l'home ingrà del v. 53 més el sinònim, també aquí en part, «desconaxent» dels v. 54 i 84, i el «menyspreat» del v. 76 -l'acció orgullosa de menysprear.

Un últim comentari encara referit al contingut cal fer-lo entorn de la darrera cobla. És una pregària. El cant llatí no la té i de les cinc versions populars -les tres barcelonines, la urgellenca i la de Sant Iscle- que tenim més presents, solament és en la versió C. Sí que també apareix en la versió mallorquina que hem citada una vegada.⁴² Milà la considera la més moderna de les que estudia i en això coincideix amb la versió C acabada d'esmentar. Ara bé, no solament es tracta d'una pregària, sinó que, a diferència de l'estrofa mallorquina, Canals no invoca la Mare de Déu, i comparada amb el text del mateix manuscrit gironí hi ha un matís capdal que les separa. Mentre que aquesta versió no és exactament una oració, sinó la invitació a fer-la per la veu del poeta-cantor, «vosaltres tots qui escoltau» (v. 272), en la del nostre teòleg sí que ho és, adreçada en plural magestàtic al «Senyor, ver Déu, qui sou vengut» (v. 103).

Sembla evident que un cert gruix teològic havia de portar al seu sarró de poeta l'autor d'aquestes cobles: Antoni Canals... però també un altre frare, un clergue, un escrivà reial... L'any 1981 el professor Albert Hauf publicava una obra original o traducció desconeguda de Canals i ara em ve a l'escriptori per comparar-la amb els versos que estudio.

El *Tractat del Molí Espiritual*,⁴³ és un breu opuscle que vol ser un ajut per a ben confessar-se; consta d'una primera part amb la intenció de moure l'ànima cristiana a fer un bon examen de consciència i la segona, en forma de pregària, conduir-la vers una bona contrició dels seus pecats. Albert Hauf apunta que principalment la segona part és un «enfilall de fragments» provinents d'alguna col·lecció més àmplia, de la qual Canals podria ser autor, o només el traductor

42. Cf. M. MILÀ Y FONTANALS, *Obras Completas*, op. cit., 307-308.

43. La primera edició aparagué dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes / II* (1981), 185-215. Aquí seguiré l'edició de la nota 18, cf. *supra*.

d'un text atribuït avui a Guillem d'Auvergne, de manera fragmentària. Deixo aquesta doble qüestió al marge perquè, fos o no fos més o menys d'ell, el fet és que del contingut del *Tractat del Molí Espiritual* se'n poden espletar uns temes que són a les *Cobles* i que no es troben, en canvi, en els seus paral·lels llatí ni populars. Tres exactament. En la primera part de l'opuscle, l'àngel de la guarda fa veure a l'ànima pecadora com Jesucrist, per a salvar-la, «fon pres, lligat, açotat, d'espines coronat, de fel abeurat, en la santa creu clavat».⁴⁴ I al començament de la segona, l'ànima que prega profereix: «Lo meu Déu he menyspreat, qui per mi pres, per mi lligat, per mi escopit, per mi colpejat, per mi açotat, per mi de spines coronat, per mi a mort jutjat, per mi en la creu clavat, per mi ubert lo costat, e, per tal que m'remés de la mort, la sua sanch preciosa ha escampada ab molt habundosa caritat!»⁴⁵ Imatges de la passió que s'apropen a les cobles vuitena, novena i desena amb una petita coincidència lèxica, l'expressió «he menyspreat», el mateix verb que en el v. 76. A punt i seguit d'aquestes paraules es llegeix: «O sanch de l'Anyell pur [...]»: una altra menuda coincidència amb el v. 20 que més amunt he remès a l'*Apocalipsi* com a possible font inspiradora.

Cap a la meitat de la pregària hi ha tot un paràgraf el tema del qual és ,la ira de Déu' amb aquestes expressions: «Soplich, Senyor, que no vullats guardar a mi peccador, car no trobarets res en mi de què no us dejats aïrrar contra mi»; «per la qual mort [de Jesús en creu] yo hagués per segur escut ab lo qual me cobris de la vostra ira, e Ell, ab la sua mort, axí com un escut, de la vostra justícia me guardàs, de la vostra ira, e de la mort que yo merexia».⁴⁶ No cal parlar de semblança temàtica puix que prou hi brilla.

El tercer és la invocació a Déu de l'última cobla i que en l'opuscle ocupa més de la meitat de l'oració després d'haver resat a Jesús, a l'Esperit Sant, a sant Pere i a Maria, la mare de Jesús. L'acostament en el detall entre la cobla i l'oració es troba en el tema de ,la potència divina'. Resa el v. 105: «Regits-nos per vostra virtut». S'entén aquí que ,virtut' no vol pas dir disposició d'ànim per a fer el bé, sinó, a les clares, força, poder, potència divines. La pregària resa: «car ab aquell poder de la saviesa vostra e bonea, ab lo qual digués: -*Fiat*, e són fetes les coses, ab aquell mateix poder de la saviea de la vostra misericòrdia, podets dir fàcilment: -*Fiat!*, e seran totes les coses reparades».⁴⁷ En aquesta el poder de Déu refà, renova tota cosa, ofenses i pecats inclosos. En aquella, el poder de Déu pot dur-nos a la glòria.

I dos mots més per a comparar. La persona pecadora ha ofès el seu Déu, diu l'opuscle, perquè no solament és folla, presumptuosa i mancada de vergonya, sinó també «desconexent» (p. 208), el mot qualificatiu dels pecadors en els v. 54 i 84 de les *Cobles*. L'ànima d'aquesta prosa, quan resa, se sent «O mi, peccadora. O mi, lassa, mesquina!»- (p. 209). De ,mesquif' és qualificat el pecador en

44. *Ibid.*, 206.

45. *Ibid.*, 209-210.

46. *Ibid.*, 212 i 123.

47. *Ibid.*, 214.

els v. 21 i 28 i en el v. 87 amb aquestes paraules: «Ay, lassos, mesquins...». Sorprenent semblança. Tanta que em retorna a una anàlisi lèxica.

Dues entrades del DCELC -,ai', ,llas/las'- ens porten a la història no solament d'una paraula, sinó d'una locució que les ha unides des d'època medieval; i a vegades s'ha dilatat a tres paraules, com també veurem. De LASSUS el català n'ha heretat la significació de ,cansat/fatigat/debilitat' i el més interessant per a nosaltres és, en paraules de Joan Coromines, que «ja en els primers decennis de la nostra literatura, apareix molt sovint -sigui sol o combinat amb interjeccions (*ai, ab, ob*)- a manera d'interjecció de lament o de desesperança» (s.v. ,llas'). «Ai», una interjecció que ha servit i serveix per a «l'expressió d'una persona que se sent dèbil, per doldre's d'una desgràcia, sovint amb matís retòric, que a l'Edat Mitjana fou sobre tot ,las!' (pròpiament adjectiu, 'desgraciat'), o en forma femenina, *lassa!*, i ,lasseta!', tan freqüent en la lírica...» (s.v. ,ai'). En l'exposició del nostre gran lingüista queden enllaçades les dues paraules i a més ens fa pensar que es tracta d'un idiotisme amb un cert aire popular tot i que avui el pouem de textos literaris. Dels testimonis que addueix en cito un de l'entrada ,ai': «ay las, que perduda és la taciturnitat o callament de la regla, toltà és la santedat de la religió...!», que va escriure el traductor Antoni Canals en la *Carta de sant Bernat a sa germana*. ,Ay las' coincideixen amb les dues primeres interjeccions del v. 87. Afegim-hi ara ,mesquins', el significat etimològic del qual es manté en la llengua dels primers segles, continua ensenyant-nos J. Coromines, i que no és altre que: ,mancat de béns/pobre/indigent'. Exactament el significat present a les *Cobles* (i en el *Tractat del Molí Espiritual*) i que amb el sintagma del v. 87, «Ay, lassos, mesquins», qui l'escribí reprenia a la impensada un «ha, las, mesquí! en qual ira e en qual dolor est esdevengut caytiu!» de Ramon Llull (s.v. ,llas'). Tenim, doncs, la conjunció semàntica de ,debilitat' com a desesperança anímica i moral de ,las', i la d',indigència i pobresa' absolutes de ,mesquí' davant de Déu.

Tot plegat, un solatge teològic que tot i poder-se atribuir a molts per ser patrimoni de la tradició, no deixa de ser desconcertant de trobar-lo prou igual entre les *Cobles* i aquest opuscle «ordenat per lo reverent mestre Antoni Canals, del sant Orde de Predicadors, Mestre en Theologia molt famós, e Lector de la Seu de València». ⁴⁸ Si ratlles amunt m'era costós de dir un no rodó a l'autoria d'Antoni Canals damunt d'aquests versos considerant les dissemblances lèxiques, ara tampoc m'ho permet de dir el mesurament de les semblances teològiques suara evidenciades amb les que exposaré un poc més avall. Un doble argument que pot reforçar-se per la banda religiosa a partir dels judicis valoratius de dos historiadors de la nostra literatura.

Jordi Rubió i Balaguer ha deixat el seu així: «Els escrits religiosos de Canals són els que més bé ens revelen el secret del seu esperit, més decantat a la vida interior i contemplativa que a l'activitat pública. [...] És la veu de l'ànima, individual i inconfusible [...] i a més a més, parla de manera elegant. [...] Canals cerca

48. *Ibid.*, 215.

en els clàssics normes de vida i d'espiritualitat, i al seu torn en rep el sentit de l'estil i de la noblesa del període». ⁴⁹ Per la seva part, Martí de Riquer considera que «la bellesa de la prosa de la traducció *De arra de ànima* és indicatiu que el que escriu Canals amb més de gust i amb més de fervor és, malgrat tot, la matèria d'elevació espiritual cristiana. La societat l'obligà a acostar-se als clàssics, i fins i tot s'hi trobà amb plaer, però en el fons la seva vocació el menava vers l'especulació espiritual i l'efusió mística». I en comentar *La Scala de contemplació*, referma el seu judici de manera breu i segura: «crec que ací trobem el més autèntic de fra Antoni Canals». ⁵⁰ Tot i que el professor Albert Hauf considera aquest doble veredicte «potser exagerat», ⁵¹ i en part també ho penso, puix no és el mateix un místic que un escriptor de tractats místics que en coneix, això sí, i en deleja la dolçor. Malgrat molta o poca exageració, doncs, sí que ens perfilen un fra Canals no solament traductor i moralista cristià, ans un escriptor pregonament espiritual com perquè un dia s'esplaiés de cor en un tema de doctrina, de predicació i de devoció com ho són els novíssims: mort, judici, infern i glòria. I ho fes de bo i de veres versejant.

Si al contingut afegim uns mots de comentari estilístic, trobarem un caient de versos que remintolen competència de literat.

La dansa era un dels gèneres poètics més apreciat pels trobadors. Pot localitzar-se'n l'antecedent en un manuscrit de Sant Marçal de Llemotges, on per a una mateixa melodia d'un himne llatí nadalenc hi ha una cançó occitana amb el refrany o respòs, o tornada com en el model religiós, que és una de les característiques d'aquest gènere; més ençà de l'època trobadoresca el model perviu en els nostres goigs tradicionals. ⁵² Jordi Parramon afirma que el poema que estudiem és un conjunt de tretze cobles singulars; el seu recompte sil·làbic: 8 4 8 4 4 8 8 4 amb el refrany de quatre versos: 8 4 8 4; quatre conjunts de rimes i la variant errònia o deliberada de l'última cobla amb nou versos. ⁵³ De factura molt semblant només se'n coneix un d'anònim.

L'explanació d'aquestes dades escarides ens diria d'antuvi que el seu autor no temptejava uns versos, sinó que més aviat els tallava amb mà segura i propeera a la venustat, sense descurar una pàtina d'estil popular. Treball de poeta,

49. J. RUBIÓ I BALAGUER, *Història de la Literatura Catalana*, vol. I, op. cit., 245 i 251.

50. M. DE RIQUER, *Història de la Literatura Catalana*, vol. II, op. cit., 458 i 460.

51. A. G. HAUF, *El «Tractat del Molí Espiritual» de Fra Antoni Canals*, op. cit., 188.

52. Cf. Peter DRONKE, *La lírica en la Edad Media*, Barcelona, Ariel 1995, 60-61; en aquest llibre hi ha un apèndix musical i s'hi pot veure la notació d'aquest doble cant religiós llatí-llemosí a la p. 303. Cf., també, Martín DE RIQUER, *Los trovadores. Historia literaria y textos*, vol. I, Barcelona, Planeta 1975, 47-48, on esmenta aquest origen religiós i perllongació en els goigs amb bibliografia a la nota 7.

53. En la nota 13 he parlat d'errades i d'errors que tots cometem i que se'ns escapen. Novament em cal redir-ho puix que en el llibre de J. Parramon, en l'esquematització d'aquest poema, hi ha escrites a la segona columna les xifres -corresponents a les estrofes- VIII i XIV quan han de ser VII i XIII (p. 91); i a la p. 284, quan remet al número de classificació dels esquemes estròfics, hi ha escrit «(106:2)», però el ,6' ha de ser un ,5'. Ho repeteixo: que hom pacient també esmeni els meus erraments, lapsus i errades.

tècnicaqment parlant, damunt d'uns coneixements ben remarcables del significat del *Cant de la Sibil·la* i de la litúrgia nadalenca.

Els textos litúrgics d'Advent i de Nadal podríem dir que són un conjunt de conceptes teològics i mots clau, essent el primer entre tots el d'aquesta expressió: «Dominus veniet ad salvandas gentes», de l'introit de la II domínica d'Advent, repetida amb variacions moltes altres vegades al llarg d'aquest temps litúrgic. És el Senyor que, entre altres, té els epítets de ,Fill i Unigènit del Pare', ,Profeta magne' (antífona de les vespres de la I dom.) o els provinents de la perícopa d'*Isaïes* 9, 5: «Conseller prodigiós, Déu heroi, Pare per sempre, Príncep de pau», llegida en el I nocturn de les matines de Nadal i a l'introit de la missa matinal. N'hi ha, però, dos que sobresurten quantitativament, el de ,Rei' i el de ,Salvador'.⁵⁴ El primer apareix a l'estrofa inicial de les versions populars, «un rei vendrà perpetua» -en la copiada per P. M. Carbonell- i en el text llatí, «E caelo rex adveniet». No hi trobarem, en canvi, l'epítet ,Salvador'. Contràriament, en el poema atribuït a Canals, és aquest el que hi domina i mai no hi llegirem el de ,Rei'. Poc costa de pensar en un sòtol teològic diferent en aquells del d'aquest. El text llatí i les versions populars del *Cant de la Sibil·la* coincideixen amb la litúrgia nadalenca pel concepte limitat als dos mots inicials d'antífones diverses i altres textos: «Dominus veniet», i només a ells dos, i es completa amb el concepte judicial: «ut iudicet orbem», vers de la versió llatina; una perllongació, tal volta, del matís escatològic que té l'evangeli de *Lluc*, 21, 25-33 de la I dom. d'Advent si bé la resta de peces litúrgiques remarquen la vinguda del jutge com l'apropament de la redempció -«quoniam appropinquet redemptio vestra». El poema que estudiem ens dóna aquesta mateixa teologia judicial, però també i amb més ènfasi tal volta, la que omple el temps nadalenc i expressa amb claredat, no solament l'epítet ,Salvador', ans multitud de textos començant pel ja esmentat de la II dom. d'Advent: «ad salvandas gentes». Si és cert que en aquesta litúrgia un ràpid recompte m'ha donat quasi les mateixes vegades ,Rex' que ,Salvator', al concepte d'aquest mot cal sumar-hi ,salvare' i ,salus' i ,salutare'. Amb més detall crec veure, en la primera estrofa, una refosa conceptual, i fins i tot un poc lèxica, de la cinquena antífona de les vespres de la IV dom. d'Advent: «Omnipotens sermo tuus Domine a regalibus sedibus veniet» (que es repeteix en la segona part de l'antífona del Magníficat de les I vespres i a l'introit de la missa de la domínica «infra octavam»), i del primer responsori del I nocturn de les matines de Nadal: «Hodie nobis caelorum Rex de Virgine nasci dignatus est, ut hominem perditum ad caelestia regna revocaret [...]». Dit altrament, des del principi el poema proposa una teologia de salvació per damunt de la ju-

54. «Rex»: antífona major dels dies 22 i 23; ofertori del dissabte de Tèmpores; ofertori de la vigília de Nadal; antífones 1^a, 2^a i del Magníficat de les I vespres de Nadal; 1er responsori de matines, 2ª antífona de laudes i comunió de la missa d'alba del dia de Nadal; gradual de la missa de l'octava. «Salvator»: segones antífones de les vespres de les domíniques II i III d'Advent; antífona major del dia 23; introit de la IV dom. d'Advent; al·leluia de la missa i antífona i responsori de sexta de la vigília de Nadal; 5er responsori de matines, 3ª antífona de laudes i comunió de la missa d'alba del dia de Nadal; antífona del Magníficat de les II vespres de Nadal.

dicial. I tot i ésser-hi, aquesta, com ja he fet notar pàgines enrere en el sentit paulí de la «ira Dei», també ho és la salvífica explícitament invocada en el v. 12, «portant salut», represa en el v. 82, «Hon vós saluàs», i present en la darrera estrofa, en els v. 103-104, «Senyor, ver Déu, qui sou vengut / Per nós saluar». El ressò, diria, per exemple, de l'antífona major del dia 23: «O Emmanuel, Rex et legifer noster, expectatio gentium, et Salvator earum: veni ad salvandum nos Domine Deus noster». O el ressò, en la darrera estrofa, de la segona part del tercer gradual de la missa del dissabte de Tèmpores: «Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos». Si a més a més parem esment en el contingut d'algunes de les oracions, com per exemple les de la missa d'aquest mateix dissabte, ens trobarem novament amb una refosa conceptual i també una quasi repetició lèxica. «Deus, qui conspicis, ex nostra pravitate affligimur [...]» (I or.) que ens mena al v. 15, «Crexent molt nostra prauitat»; «[...] qui sub peccati jugo ex vetusta servitute deprimimur [...]» (II or.) al «subiugats» del v. 9, a més a més de recordar-nos l'«status naturae lapsae» que hi ha al dessorat de tot.

L'arquitectura del poema em sembla que és la següent. Comença amb la constatació de la natura humana caiguda, de la qual som víctimes, «Per nostre mal» (v. 8), però tot seguit és el concepte teològic de 'salvació', el que omple la primera estrofa. Després vindrà el gruix del poema, glossa més propera a la forma popular del *Cant de la Sibila*, per tancar-se amb la repetició d'aquesta teologia de salvació. Fins pot veure's un paral·lelisme retòric entre els versos primers i els finals. En aquells, «Volch deualar portant salut / Lo Fill de Déu» (v. 12-13); en aquests, «Senyor, ver Déu, qui sou vengut / Per nós saluar» (v. 103-104); observant la temporalitat: 'volgué venir i ja ha devallar'; com a subjecte de les estructures oracionals: 'el Fill de Déu que és verament Déu'. En aquells baixa «Del loch reyal»; en aquests li supliquem «Per nós posar / En l'altre món» (v. 107 i 109). En aquells, el Salvador ve d'un setial reial (v. 11); en aquests, li demanem «Vuylats-nos dar / Lo vostre sobiran regnat» (v. 106 i 108). Les mateixes idees obren i clouen el poema: la cristologia soteriològica, la qual també ha estat escrita amb summa bellesa al centre del poema: «Veiat lo cap que us incliní / Perquè us besàs» (v. 79-80), l'antítesi al bes de Judes.

Una primera lectura et dona la impressió de versos una mica populars, la segona te'ls fa veure amb variacions de fragments litúrgics nadalencs i a la tercera t'adones que els requisits teològics s'entrellacen amb la forma retòrica més enllà que no ho té el *Cant de la Sibila* popular i el resultat final és la lectura d'un poema més dens que una senzilla glossa a un càntic paralitúrgic de la nit de Nadal.

Fou la mà del mestre teòleg i humanista traductor Antoni Canals la que va escriure les *Cobles del Judici*?

Quod nimis probat, nihil probat

Ésser conscient de la veritat d'aquest aforisme escolàstic és el mínim que em pot demanar el pacient lector. La voluntat i els errors han estat meus i ja són estampats. Però si malgrat aquests i per la bondat d'aquella aquestes pàgines, tot i no provar l'autoria segura del dominicà Antoni Canals sobre les *Cobles del Judici* desempedreguen una mica el camí per arribar-hi, les donaré per ben suades i millor cobrades.

Manresa, setmana santa de 2000
Pentecosta de 2002

TAULA DE MOTS

Aquest inventari de totes les formes o lemes que es troben en els tres texts publicats en aquest article, segueixen les pautes dels que són normals en les edicions textuals del present anuari.

- a* 10, 58, 68, 88, 95, 100, 120, 178, 198, 205, 210, 233, 249, 267, 269, 273, 275
ab 48, 57, 158, 167, 177, 190, 192, 274, ·b 234
 (acusar) *acusarà* 44, 154
adonchs 205
 (ajudar) *aiude* 263, *aydaran* 89, 199
alt 244
 (alterar) *alteraran* 236
altre 109, 218,
altres 258
amagar 77, 187
amichs 89, 199
animals 25, 135
 (anar) *hiran* 250
ans 228, 239
Antoni 2
Anyell 130, *anyel* 20
aparellat 176, *apparellat* 66
 (aplanar) *aplanaran* 47, 157
 (aportar) *aport* 275
après 252
aquest 110, 219
aquí 65, 175, 257, 268
ara 72, 185, *are* 182
arbres 31, 141, 240
argent 201
atràs 83
aur 91
axí 147
 (ai) *ay* 197
- barons* 258
 (baixar) *baxarà* 245
beneficis 69, 179
béns 5, 61, 101, 115, 211
 (besar) *besàs* 80, 190
bons 257, 270
- Canals* 2
cap 79, 189
capdals 47, 157
car 35, 43, 110, 153
carn 225
cas 241
caure 237, *cauran* 49, 159
cel 17, 117, 226, 232, 237
certament 226
ciutats 49, 159
clar 168
clarament 6, 70, 116, 180
claror 41, 151, 238
cobles 1
com 233
comanats 99, 209
comtes 258
 (conèixer) *conexerem* 4, 114
 (confondre) *confon* 110, 219, *confús* 92, 202
congocats 250
continent 59
contra 53, 131, 163, *contre* 21
cor 274
costat 67, 81, 191
 (cremar) *crema* 234,
cremarà 18, 128,
cremaran 97, 207
 (créixer) *crexent* 15, 125
cridar 246, *cridaran* 24, 134, 261, *cridant* 250
crit 57, 167
- damnat* 29, 42, 139, 152
dar 106, 216, *darà* 238, 270, *daran* 259
de 2, 225, 227, 240, 259
degudament 212
demudat 150
deuant 130
Deo 112

- desconaxent 54, 164, desconexents 84, 194
 desesperats 96, 206
 desolats 251
 (despertar) despartarà 265
 detràs 194
 deuant 20
 Déu 3, 13, 65, 95, 103, 113, 123, 146, 175, 205, 213, 263, 268, 273,
 deuallar 12, 122,
 deuallarà 232
 deuotament 273
 deuotió 274
 dimoni 119, demoni 9
 diners 90, 200
 dins 23, 97, 133, 207, 261
 (dir) diem 63, 173, dirà 71, 181, diran 87, 197, 262, dient 58, 168
 do 100, 210
 dol 146
 dolor 37
 (donar) donà 146
 donchs 146
 duchs 258
- e* 5, 9, 18, 25, 28, 33, 44, 52, 61, 83, 97, 99, 115, 119, 128, 143, 162, 171, 201, 207, 209, 216, 237, 245, 247, 251, 255, 256, 257, 262, 265, 266
 eguals 256
 elements 154, elaments 44,
 (em) -ma 193, -m 72, 182, 190, m' 84
 (en *pron.*) 'n 45, 244
 en 109, 218, 242, 261, ·n 219
 entristar 247
 (es *pron.*) se 39, 157, 229, 244, 245, 254, 255, -se 45, 155, s' 47, 236, ·s 147, 228, 267
 (ésser) és 13, 123, 53, 163, sou 103, 21 fóssem 7, fonch 241, 117, serà 17, 29, 92, 127, 139, 202, 242, 252, 268, seran 31, 141, 248, 256, 260
 (escoltar) escoltau 272
 esmudat 40
 (espantar) spantarà 165
 (espaventar)
 espauentará 55 (esperar) sperant 139
 (estar) stat 163
 (eternal) ·ternal 270
- eternalment 86, 196
 exellats 117
 exilats 7
- fer* 227, farà 228,
 faran 146, 255, fet 223, fets 5, 115, 259, fetes 1
 fi 16, 28, 29, 91, 126, 138, 139
 Fill 13, 65, 123, 175, 268
 finament 102
 finis 221
 firmaments 45, fermaments 155
 foc 127, 17, 92, 202, 232
 folls 251
 fora 97, 207
 fort 50, 111, 252,
 fortment 246
 fugir 93, 203, fugiran 249
 furiós 20, 130
 furor 234
- general* 253
 generalment 266
 gent 38, 235
 (gitar) gitarà 57, 167, gitat 84, 194, gitant 32
 gran 37, 41, 48, 57, 92, 151, 158, 160, 167, 202, 229, 232, 235, 239, 264, 274, grans 49, 142, 143, 159
 gratias 112
 greus 33, 85, 195
- (*haver*) hauer 29, aueu 84, han 45, 85, 155, 195, hauets 75, 193, haurà 203, 223, 235, 243,
 haurem 5, 115,
 hanc 241
 (home) hom 42, 53, 75, hòmens 247, 248, om 28, 147, 152, 163, 185, o 138
 hon 82, hont 138
 humilment 14, 124
- (*i*) y 77, 154, 203, 243
 incert 3, 113
 (inclinat) incliní 79, 189
 infants 260
 infern 271
 ingrat 53

- iradament 22, 132
 irat 36, 52, 162

ja 77, *ya* 187
jo 183, *yo* 73
 jorn 3, 110, 113, 222, jorns 219
 Josafat 64, 174
 judici 1, 222, 228
 (jutjament) jutgament 156, jutiamment 46, 227
 (jutjar) jutgar 186, jutiar 36, 76

ladonchs 95
 lassos 87, 197,
 (llavors) llauors 199, lauòs 89
 legudament 94
 (llevar) leuen 267,
 leuats 60, 169
 li (*pron.*) 53, 163
 lo 13, 17, 35, 39, 43, 51, 56, 65, 79, 81,
 92, 108, 123, 127, 149, 153, 161,
 166, 175, 189, 191, 202, 217, 222,
 227, 230, 242, 268, los 5, 23, 31, 45,
 47, 69, 74, 85, 90, 101, 115, 133,
 135, 141, 155, 157, 179, 184, 195,
 211, 240, 246, 247, 248, 256, 257,
 260, 261, els 154, les 236, 249, 254,
 269, la 23, 55, 133, 165, 230, 231, las
 177, lus (*pron.*) 146, l' 20, 28, 42, 53,
 75, 109, 130, 138, 147, 152, 163,
 185, 201, 218, ·l 228. ·ls (*pron.*) 89,
 100, 199, 210
 loch 11, 63, 93, 121, 173, 203
 Lucifer 100, 210
 luna 41, 151, 238
 lunyats 101
 llunyats 211
 llurs 200, lurs 259

mal 8, 118, mals 5, 115, 171, 257, 271
 (maleir) malairan 95, malehiran 205
 malament 111
 maluadament 220
 (manar) manarà 266
 mans 67
 mar 23, 133, 244, 248
 (menysprear) menyspreàs 186,
 menyspreat 76
 mesquí 28, 138,
 mesquins 21, 87, 131, 197
 mestre 1
 meus 74, 184
 mi 181
 mig 254
 (mirar) mirau 71, mirats 181, 183
 molt 15, 37, 52, 124, 162, 233, 235, 239,
 244, 247, 250
 món 17, 109, 127, 148, 218, 242, mont
 166
 (monstrar) monstrarà 229, 239, 269,
 monstraran 237, monstrant 68, mos-
 trant 178
 monts 157, munts 47
 (monuments) moniments 60, 170
 (morir) morí 73, 183,
 mort 10, 33, 120, 143, morts 60, 170,
 265
 mortal 225
 mudar 45, 155
 muntanyes 249, 255

nats 260
 negre 39, 149
 negror 239
 nengú 243
 ni 200, ne 90
 no 77, 89, 93, 139, 187, 199, 203, 228,
 238, 241, 243, 243, 260
 nós 63, 104, 105, 106, 107, 214, (-nos)
 36, 215, 216, (ens) nos 110, 219
 (nosaltres) nos 173, 'ns 263
 nostre 8, 118, nostra 15, 125, 225

o 138
 (obrir) obrí 81, 191
 (oir) hoiats 73
 omnipotent 263
 or 201
 Orde 2

pabor 50
 (perir) parrà 223
 (pecador) peccador 34, peccadors 131, 144,
 181, peccadors 21, 71
 pecat 153, peccat 43
 pedres 254
 (peixos) peixs 133, peys 23, 246
 penal 10, 120

- per 1, 8, 17, 183
 (perdre) *perdrà* 41, 147, 151, 230
 perpetual 224, 271
 perquè 80
 pes 91
 peus 67
 plagues 68, 269, plagas 177
 plans 256
 plor 243
 plorar 25, 135, *plorarà* 37, *plorant* 147
 plorosament 262
 (poder) *polets* 77, 187
 por 231
 (portar) *portarà* 178 *portant* 12, 122
 posar 107
 possiblement 204
 prauitat 15, *prauatat* 125
 (pregar) *pregau* 273
 Preicadors 2
 present 56, 148, 166, presents 101, 211
 prestament 62, 172, 245, 267
 procès 88, 198
 prop 248
 (pudir) *puirà* 233, 244
 puigs 256
 punir 85, 195
 purgat 17, 127
 pus 73, 183
- (quan)* com 7, 27, 51, 117, 137, 161
 quant 3, 113
 que 87, 190, 192, 197
 que 5, 63, 79, 81, 100, 115, 167, 173, 178, 189, 191, 219, 228, 243, 265, 267, 275
 qui 13, 23, 53, 57, 75, 76, 103, 123, 133, 145, 147, 163, 186, 210, 213, 223, 248, 259, 260, 272
- rabó* 61, 171, rahons 259
 recomptant 69, 179
 regits 105, 215
 regnat 108, 217
 res 77, 187
 resplandor 230
 (retre) *reteu* 61, *retets* 171
 retrets 74, 184
 (rei) *rey* 224, *reys* 258
 reyal 11, 121
- (rompre) *rompran* 254
- (salvar)* *saluar* 104, 214, *saluàs* 82, 192
 saluatió 275
 salut 12, 122
 sanch 240
 sangonents 31, 141
 se 39, 157, 229, 244, 245, 254, 255
 secretament 78, 188
 (semblar) *semblaran* 251, *semblant* 241
 sens 29, 102
 sententiats 98, 208
 (sentir) *sentiran* 27, 137, *sentran* 246, *sentint* 33, 143
 senyal 229, 1252
 Senyor 35, 51, 103, 145, 161, 213
 servici 223
 (seu) *son* 30, 140
 sinch 68
 sobiran 108
 sofre 233
 sol 149, 230, 139
 (sonar) *sonarà* 264
 steles 236
 (suar) *suaran* 240
 subiran 217
 subjugats 119, *subiugats* 9
 suor 32, *sudors* 142
- tal* 88, 198
 tant 76
 temor 160
 terra 231, 234
 terratrèmol 253
 terror 158, 235
 torbat 52, 162
 torments 85, 100
 torts 61, 171, *turment* 30, 140, *turments* 33, 143, 195, *turmens* 210
 tot 6, 14, 20, 40, 62, 70, 83, 110, 116, 130, 150, 168, 172, 180, 193, 226, 242, tots 24, 58, 68, 101, 134, 178, 211, 219, 227, 262, 267, 269, 272, tota 38, *totes* 49, 159,
- (tremir) *tremirà* 231
 (tremolar) *tremolarà* 19, 129
 tremor 48
 tristor 242
 (trobar) *trobaran* 93

- trompa 55, 264
trompeta 165
(udular) udolaran 26, 136
- un* 57, 167, 224, 229, 241, 252, 253,
una 264
- us 76, 79, 80, 81, 186, 189, 191, 192,
275
- venir* 28, 138, ve 76, 186, vindrà 113,
vendrà 3, 16, 36, 52, 126, 173, 224,
226, vendrem 63, vingut 123, vengut
13, 103, 213, 257
- (veure) veus 185, veïats 79, 81, 189, 191,
vesets 182, veurem 65, 175, veurets
72, veuran 162, vist 241
- ventres 261
ver 103, 213
(vestir) vestirà 149, vestrà 39
vestit 225
vida 270
virtut 105, 215
(viure) viuen 23, 133
vius 265
(voler) volc 122, volch 12, vullats 216,
vuyllats 106,
volent 25, 135
vosaltres 170, 272, vostre 108, vostro
217, vostra 105, 215, vós 73, 82, 183,
-vos 60, 85, 195